

MČASOPIS MĚSTSKÝCH DIVADEL PRAŽSKÝCH MODERNÍ DIVADLO

SPECIÁL
K FESTIVALU
MĚSÍC UKRAJINY

PORTRÉTY
KAŽDODENNÍCH ŽIVOTŮ,
KTERÉ PLYNOU
NAVZDORY VÁLCE



MĚSÍC MĚSTSKÁ
24. ÚNORA DIVADLA
PRAŽSKÁ

UKRAJINY
ZAHÁJENÍ MĚSÍCE UKRAJINY
VERNISÁŽ VÝSTAVY UKRAJINSKÝCH
UMĚLCŮ → FOYER DIVADLA KOMEDIE

1. BŘEZNA

MAKING THE STORY: UKRAJINŠTÍ
VÁLEČNÍ FIXERŮ → DIVADLO KOMEDIE
NÁVRAT NA KRYM → FOYER
DIVADLA KOMEDIE

5. BŘEZNA

TRÓJANKY
SAFE SPACE: QUEER UKRAJINA → X10

8. BŘEZNA
11. BŘEZNA

BRECHT.KABARETT → DIVADLO KOMEDIE
→ DIVADLO
KOMEDIE

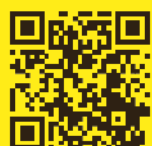
13. BŘEZNA

ŽIRAFÁK MONS → DIVADLO KOMEDIE
PŘEKROČIT HRANICE → DIVADLO
KOMEDIE

14. BŘEZNA
20. BŘEZNA

KDYŽ JE VŠECHNO DOOPRAVDY → DIVADLO KOMEDIE

24. BŘEZNA



KOMPLETNÍ PROGRAM MĚSÍCE UKRAJINY

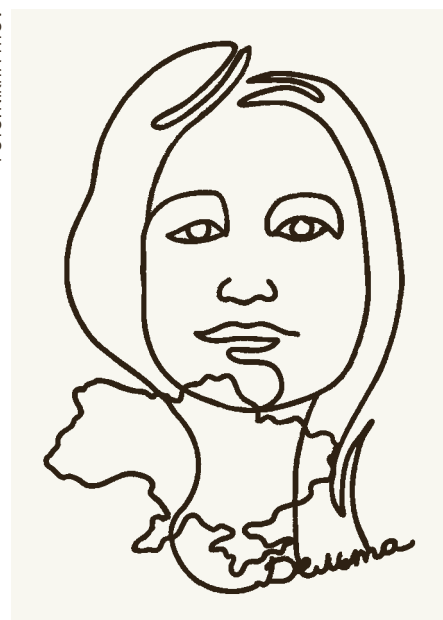
EDITORIAL

3

PODMÍNKA

MÍRU

FOTO: NIKITA TITOV



Bylo to začátkem května 2022, kdy jsem se spojil se Serhejem Dorofiejevem, ředitelem Luhanského regionálního akademického ukrajinského hudebního a dramatického divadla. Ruští okupanti tehdy ožírali Luhanskou oblast a rychle se blížili k Severodoněcku, kde divadlo sídlilo. Serhej v té době balil divadlo do krabic. Nepředstavitelná situace: malý vesmír, jakým je každé divadlo, naskládat do nákladních aut a poslat kamsi daleko.

Nezažíval takovou situaci poprvé. Už v roce 2014, po vyhlášení mezinárodně neuznané separatistické Luhanské republiky, chvatně stěhoval divadlo ze svého rodného Luhansku do Severodoněcku, který se nacházel na území kontrolovaném Ukrajinou. A po osmi letech ho to čekalo znovu. Sotva divadlo zapustilo kořeny na novém místě, bylo nutné je vyrvat a přesadit jinam. Divadelní techniku, dekorace, kostýmy a především všechny zaměstnance a umělecký soubor, nenahraditelnou a neopakovatelnou kolektivní bytost, bylo třeba dostat do bezpečí.

Jakmile 28. února 2022 v pět hodin ráno dopadly na Severodoněck první střely, začalo tedy druhé vynucené stěhování divadla, tentokrát do Dnipra. Hodně toho v Severodoněcku zůstalo. Ještě v prvních květnových dnech, kdy Rusové město pomalu svírali do kleští, Serhej psal, že by se s naší finanční pomocí pokusil zorganizovat přepravu zbývajících věcí. Začali jsme připravovat sbírku, jenže čas byl neúprosný. O pár dní později už přišla od Serheje zpráva, že armáda oblast uzavřela a poslat tam kamion není možné. A zanedlouho jsme mezi fotografiemi zpusťšeného města, dobytého ruskými skřety, uviděli i divadelní budovu – zdevastovanou palbou z tanků, vypálenou a rozvalenou.

Stejně tragický osud potkal už o něco dříve divadlo v Mariupolu a v dalších letech mnoho dalších budov na Ukrajině sloužících kultuře. Zničené kulturní stavby nejsou ve válce „kolaterálními škodami“. Jsou vědomým útokem na paměť, identitu a důstojnost národa. Kdo boří divadla, galerie, koncertní sály a knihovny, neboří jen zdi, ale pokouší se zničit samu podstatu lidské civilizace. Na Ukrajině vidíme, že rakety nemíří pouze na vojenské cíle, ale i na tato místa kultury, kde se rodí pochopení, empatie a naděje. A přesto právě umění zůstává tím, co nelze vyhubit ani rozprášit: silou, která připomíná, kým jsme, a která dokáže po válce znovu vystavět mosty tam, kde zůstala spálená zem. Umění není dekorací míru. Je jeho podmínkou. Bez něj se neutváří společnost, jen plané teritorium.

Zkušenost s opožděnou pomocí kolegům ze Severodoněcku, kteří přišli o své divadlo i domov, nás v Městských divadlech pražských poučila, že solidarita má smysl tehdy, je-li včasná a vytrvalá. Proto dnes stojíme při ukrajinských divadlech s pevným cílem: aby už žádné další místo, kde se rodí lidskost a porozumění, neskončilo v troskách dřív, než jsme udělali vše, co bylo v našich silách.

Toto speciální číslo *Moderního divadla*, které právě držíte v rukou, chce vnést lidský hlas do informačního hluku rusko-ukrajinského válečného konfliktu. V mediálním balastu, který se na nás denně valí a celou problematiku citelně dehumanizuje, dáváme prostor lidem z celé Ukrajiny, kteří tváří v tvář válečné hrozbě žijí své životy: těší se na svátky, nakupují, scházejí se s přáteli a mají sny. Jejich příběhy a pohled na svět ukazují na vnitřní sílu, kterou letos pátým rokem Ukrajinci vynakládají, aby si uchovali svou historii, pospolitost a důstojnost.

DANIEL PŘIBYL

ředitel Městských divadel pražských

MODERNÍ DIVADLO Časopis Městských divadel pražských.
Dramaturgie čísla Simona Petrů. Sestavila Evgeniya Nesterovych.
Šéfredaktorka Hana Dolejší Lehečková (moderni.divadlo@m-d-p.cz). Korektury Jana Křížová.
Grafika Roman Černohous. Ředitel MDP Daniel Přibyl, umělecký šéf Marián Amsler.
Zřizovatel Magistrát hlavního města Prahy. Registrováno MK ČR pod číslem E 16755.
Zdarma k dostání v divadlech ABC, Komedie a Rokoko, elektronická verze na www.mestskadivadlaprazska.cz.
ISSN 2571-1423. Náklad 20 000 výtisků. Tisk: Czech Print Center. Dvoustříšňník.
Speciální číslo, ročník 20. Datum uzávěrky 1. 2. 2026. Vychází 13. 2. 2026.
Autor titulní fotografie Serhii Korovayny.
Příští číslo vyjde 6. 3. 2026.

PARTNER

bnt attorneys
in CEE

ZŘIZOVATEL



KATERYNA
ROTARENKO

PROŠLA JSEM SI TRANSFORMACÍ OD STRACHU, ODPORU A BOLESTI AŽ K OKAMŽIKU. KDY SVOU PRÁCI

MILUJI

FOTO: ARCHIV KATERYNY ROTARENKO



Cerven 2024, Chersonská oblast, okolí vesnice Davydiv Brid.
Místo po odstranění ostatků z protiofenzivy 2022



Většinou se představuji Kateryna Rotarenko, vojákyně, účastnice pátracích misí. Zabývám se pátráním po tělech padlých vojáků a jejich exhumaci.

Ukrajinu jsem projezdila křížem krážem, ale nemám jedno místo, s nímž bych se identifikovala. Důležitější než místo je pro mě okamžik, který tam prožiji, chvíle, jež ve mně dokáže vyvolat silné emoce. Jednu takovou jsem naposledy zažila na podzim během cesty autobusem v Charkovské oblasti. Počasí bylo nádherné – za oknem se rozprostírala podzimní pole, zářily žluté listy stromů a zapadající slunce. To světlo mě uchvátilo, dívala jsem se ven s dychtivostí a cítila, jak moje duše letí nad těmi poli. Cítila jsem se tak dobře. Nemám tudíž jedno konkrétní místo, ale jednoznačně jsou to místa spojená s přírodou, kde se mohu zastavit a prožít okamžik tady a teď. Cítit spojení se světem i sama se sebou.

Jednou jsem se takhle šla projít do lesa. Byl to smíšený les. Vybrala jsem si moc pěkný javor a jen tak jsem pod ním seděla. Příroda je pro mě nesmírně důležitá.

Po začátku plnohodnotné invaze jsem se změnila a s tím se postupně proměnila i moje každodenní rutina. Nedokážu přesně určit, kdy k tomu došlo.

Nyní sloužím v Oděse. Jsem v týlu a navenek by se mohlo zdát, že mám „normální práci“ – práci, kam člověk prostě přijde a pracuje. Určitá část rutiny, kterou jsem měla ještě před plnohodnotnou válkou, zůstala zachována. Jenže míra odpovědnosti se nedá omezit pracovní dobou. Telefon nemůžete vypnout, na zprávy nelze neodpovědět, některé věci nelze odložit na později.

Každá maličkost je ve skutečnosti důležitá, obzvláště pokud jde o pátrání po pohřešovaných lidech. Důležité je všechno. I telefonní hovor, který se zpočátku netýká žádné konkrétní otázky, může přinést informaci, která se později ukáže jako klíčová.

Na expedicích je samozřejmě rytmus úplně jiný. V současné době se náš tým do pátrání zapojuje méně často, protože to jednoduše není možné. Naše poslední mise proběhla na podzim v Chersonské oblasti. Pracujeme na osvobozených územích, kde vyhledáváme těla zemřelých a pohřešovaných, ale už nezajišťujeme evakuaci. Fronta se nyní posouvá naším směrem, což přináší zásadní omezení kvůli intenzitě bojů. Výjezdy pátracích skupin mohou být příliš riskantní a nemusí přinést očekávané výsledky.

Ze stejného důvodu jsem měla mezi expedicemi téměř roční přestávku. Strávila jsem ji v Oděse. Bylo to pro mě velmi těžké období – neustále jsem se cítila provinile, protože jsem nemohla pracovat v terénu, zatímco u nás je tolik nezvěstných lidí. V té době jsem se účastnila akcí na připomínku pohřešovaných osob a válečných zajatců, které jejich příbuzní pořádají každý týden. Chtěla jsem je alespoň takto podpořit – být jim nablízku. Protože fyzicky jsem tehdy opravdu nemohla dělat víc.

Dnes mě drží nad vodou drobné všední věci – možnost ještě chvíli žít civilní život, ráno si před prací v klidu vypít šálek čaje. Ale vím, že naše hlavní práce teprve přijde – po ukončení bojových akcí, nebo ve chvíli, kdy budou osvobozena další území.

Naše každodenní realita je plná ztrát a smrti. Moje ráno často začíná zprávou o ztrátách bojových jednotek. Když v přehledu uvidím číslo nula, mám radost. Každý den se dívám na mapu DeepState, abych měla představu, jak se pohybují vojska na frontě. Za poslední rok jsme především sledovali to, co nepřítel obsadil. Taková je dnes naše realita – nepřítel postoupil do Dněpropetrovské oblasti.

Nemám teď žádné velké sny, ale dělám si konkrétní plány na rok dopředu. Snažím se nic neodkládat, protože nikdo z nás neví, kolik času nám zbývá a který den může být tím posledním. Na příští rok jsem si naplánovala cestu, během níž si budu moct splnit jeden ze svých snů – dotknout se velryby.

Plánuji také dokončit svoji knihu. Napsala jsem cyklus básní věnovaných událostem, které jsem prožila, příběhům, jež na mě měly zásadní vliv. Týkají se konkrétních vojáků, jejichž jména se podařilo zjistit. U jednoho z nich jsem byla i na pohřbu. Byl to natolik silný zážitek, že jsem hledala morální východisko – a to se nakonec proměnilo v psaní básní. Kniha bude částečně tvořena těmito básněmi a zčásti mými osobními prožitky a zkušenostmi z terénu.

V poslední době jsem se začala víc zajímat o literaturu. Mimořádný význam pro mě měla sbírka básní zesnulého vojáka Maksyma Kryvcova, přezdívaného Dali, kterou napsal během války. Jsem moc ráda, že jsem se s touto sbírkou mohla seznámit během podzimní pátrací mise v Chersonské oblasti. Cítila jsem tehdy mimořádné propojení s jeho verši i Maksymem samotným. Brávala

jsem si tu knihu do pole, sedla si na místo, odkud jsem mohla pozorovat, jak slunce zapadá nad slunečnicemi, a četla. Některé básně jsem potřebovala předčítat nahlas – cítila jsem, že musí zaznít. V duchu jsem mu říkala: „Maksi, tvoje slova jsou slyšet. Pamatuji si tě.“ Děkovala jsem mu i jeho rodině, která založila nadaci a připomíná jeho odkaz. Je nesmírně silné, že to dokázali. A taky nesmírně důležité.

Často teď přemítám o pohřebních tradicích a kultuře paměti. Loni jsem navštívila Bosnu, kde proces pátrání po pohřešovaných osobách a jejich pohřbívání stále pokračuje, přestože od války uplynulo už víc než pětadvacet let. Zkušenosti této země jsou pro nás značně obohacující. Nejen proto, že se jedná o zcela odlišný kulturní a náboženský kontext, ale i proto, že pohřbívání provádějí ve velkém měřítku, což bylo možné kvůli tomu, že začali pohřbívat mrtvé s velkým časovým odstupem.

V loňském roce jsme také začali budovat společný památník, jehož podoba se postupně formuje. Je to důležitý a potřebný krok, ale zároveň velmi citlivý proces. Ukrajina má své zakořeněné pohřební zvyklosti a rituály, které se navíc liší region od regionu. Nemůžeme rodinám zesnulých vnucovat pravidla, jak se mají se svými blízkými rozloučit. Je to jejich blízký člověk a mají právo rozloučit se s ním tak, jak to cítí.

V takových věcech neexistuje správné ani nesprávné řešení, protože jde o smutek, který prožíváme všichni. Právě proto je nutné naslouchat různým hlasům, zkoušet různé cesty a postupně hledat společnou řeč. Totéž platí i pro dočasné památníky, třeba ten na náměstí Nezávislosti, nebo aleje Hrdinů v různých městech. Zatím se ne vždy daří, aby působily důstojně a esteticky, ale je důležité si uvědomit jedno: existuje obrovská potřeba ze strany rodin padlých vojáků, aby viděly tváře svých blízkých, našich hrdinů.

Téma kulturní paměti je u nás velmi aktuální. Objevují se umělecké projekty. Mám na sobě mikinu projektu „Вічні.UA“ (Věční.UA). Vytvořili jej umělkyně Iryna Kovalčuk a její manžel Pavlo Zajčenko, kteří slouží v 59. samostatné útočné brigádě bezpilotních systémů Jakova Handzjuka. Oslovili mě, abych ztvárnila obraz smrti. Focení probíhalo v memoriálním parku na Bajkovském hřbitově. Právě tam jsem intenzivně pocítila pomíjivost času, křehkost lidského života i to, kam nakonec životy nás všech směřují – před čím jsme si všichni rovni, bez ohledu na to, kým jsme byli.

Touha žít naplno však přetrvává i tváří v tvář smrti a válce. Nemůžeme život pozastavit ani ho odložit na později. Pro cizince je to často těžko pochopitelné. Chtěla bych, aby lidé v jiných zemích věděli, že se nevzdáme. Je však potřeba, aby každý – podle svých sil a možností – dělal malé nebo velké kroky, které povedou k zastavení Ruska. Protože pokud se to nestane, přijde válka i do dalších zemí. Musíme si to jasně uvědomit a pokračovat v boji, aby svět nepohltilo totální zlo.

Ptala se **OLEKSANDRA CHUDYNCEVA**
Přeložila **JEKATERINA GAZUKINA**



KATERYNA ROTARENKO, jednátřicetiletá vojákyně, se na osvobozených územích podílí na pátrání po tělech padlých a jejich exhumaci. Vyzařují z ní síla ducha i hluboká empatie.

Narodila se ve městě Reni v Oděské oblasti do vojenské rodiny. Jako malá nikdy nesnila o tom, že by svůj život zasvětila vojenské službě. Ráda cestovala, každý rok se těšila k babičce do Charkovské oblasti. Katerynin otec byl vášnivým lovcem, takže doma často vídala mršiny ulovených zvířat. Nebylo to nic příjemného, s lovem měla morální problém, ale zároveň ji to formovalo. Snila o tom, že se stane veterinářkou, po vzoru své druhé babičky z Reni. Z úcty ke zvířatům – a aby vyvážila otcův koníček – se Kateryna rozhodla, že nebude jíst maso.

Po absolvování školy se Kateryna veterině nakonec nevěnovala. Své znalosti spolu s láskou k cestování však zužitkovala později. Plnohodnotná ruská invaze na Ukrajinu zásadně ovlivnila její další směřování. Zapojila se do humanitárního projektu „Na štítu“, zpočátku v roli dobrovolnice. Postupně se zapojila i do terénních expedic. Působila v Kyjevské oblasti a později v osvobozeném Izjumu v Charkovské oblasti. Následně vstoupila do Ozbrojených sil Ukrajiny. V současnosti je důstojnicí, vedoucí skupiny civilně-vojenské spolupráce a členkou externí skupiny pátracích a evakuačních opatření při Regionálním velitelství sil teritoriální obrany Jih.

FOTO: OLEKSANDRA CHUDYNCEVA



Kateryna Rotarenko během rozhovoru.
Knihkupectví Je, Oděsa, leden 2026

POKUD PŘIJEDETE NA UKRAJINU NEBO POTKÁTE UKRAJINCE V ČESKU – PROSTĚ SI S NÍM

POPOVÍDEJTE

FOTO: LJUDMYLA PROKOPEC



Ljudmyla Prokopec a její manžel Eduard



Jmenuji se Ljudmyla Prokopec, je mi 55 let. Narodila jsem se ve městě Berezani v Kyjevské oblasti a nyní žiji v Boryspilu, blízko Kyjeva. Kdybych měla o sobě ve zkratce něco říct, řekla bych jednoduše: optimistka, šťastná babička a řidička taxi. Víte, já si upřímně myslím, že tohle je nejlepší práce za celý můj život. Protože to není jen volant a cesta – jsou to lidé. Je to komunikace, seznámování, výměna energie. Pro mě je důležité, aby lidé vystupovali z auta s úsměvem na tváři. Je to pro mě způsob, jak darovat radost. Já miluji život, miluji úsměvy a vždy věřím, že je třeba začít u sebe – být pozitivní na všechny kolem. Zažíváme těžké časy, válku, ztráty, poplachy, ale o to víc je třeba se vzájemně podporovat. Nikdy se v práci „nevybíjím“, naopak, lidé mě naplňují.

Miluji řízení. Oficiálně jsem za volantem 37 let, ale neoficiálně už od dětství. Můj tatínek měl „moskviče“ z roku 1978 a už v devíti letech jsem – držice oba volant – seděla u něj na klíně a „řídila“. Doslova jsem vyrostla v tátově garáži. Měl zlaté ruce: uměl kompletně opravit motor a vlastnoručně spravit baterii. Dívala jsem se, jak pracuje, a strašně mě to všechno zajímalo – dokonce jsem vyměňovala svíčky, vypalovala jsem je nad plamenem hořáku. Jezdila jsem na všem, co jezdilo: mopedu, motorce, traktoru, autem. Moje sestra Táňa se například nikdy nenaučila řídit – vždy říkala: „Ať mě vozi.“ Moje máma také. Když ji táta nechal vyzkoušet řízení auta, okamžitě křičela: „Váňo, drž volant, protože já už nemůžu!“

V osmnácti jsem šla dělat řidičák – v roce 1988 jsem dostala řidičský průkaz. A svoje první auto jsem si koupila už v polovině devadesátek. Sama jsem si na něj vydělala, a dokonce jsem odjela až do Moskvy, abych si přivezla „čtyřku“, model VAZ-2104, žigulíka. Později ve Lvově jsem měla Daewoo Lanos a tehdy jsem si myslela: „Bože, jakou jsem si to ulovila zahraniční značku!“ Měla jsem z toho takovou radost.

Zažila jsem i zlomový okamžik spojený s autem. Devatenáctého srpna 2020 jsem jela ze Lvova k mamince do Berezaně a ignorovala jsem pocit, že se mi chce spát. Jela jsem sama a usnula jsem za volantem. Auto dostalo smyk a já měla autonehodu u vesnice Hošči v Rivnenské oblasti. Probrala jsem se ve chvíli, kdy někdo křičel: „Nehýbejte s ní!“ Z obličeje mi tekla krev, měla jsem poraněnou páteř a nohy. Nemohla jsem mluvit, ale poprosila jsem, aby mi podali mobil, a zavolala dceři, přes videokameru jsem ukázala, že žiji. Jsem velice vděčná zdravotnímu personálu z Hošči. Chirurg, který mi zašival tržné rány, je do teď v mém mobilu zapsaný jako „Oleksandr Volodymyrovyč, který mi zachránil život“. Pravidelně mu posílám sváteční blahopřání a děkuji mu. Teď mám dvojce narozeniny.

Vlastně jsem vystudovaná železničárka. Studovala jsem Kyjevskou střední technickou odbornou školu železniční dopravy (teď je to Kyjevská vyšší odborná škola dopravní infrastruktury). Od roku 1992 jsem v rodném městě pracovala jako traťová dispečerka – seděla jsem za pultem, řídila provoz, přepínala výhybky, prováděla jsem koordinaci posunů vagonů a lokomotiv. Jsem od přírody „technik“ – mám ráda, když je vše jasně srozumitelné, podle schématu, podle mechaniky.

Později jsem se trochu zabývala byznysem – prodávala jsem rybí produkty. A potom, v roce 1999, jsem kvůli rodinným důvodům byla nucena se spolu s dcerou přestěhovat do Lvova, kde jsem žila 23 let. V jednom obchodě jsem mnoho let pracovala jako prodavačka pánského oblečení. Majitelem obchodu byl můj bratranec. Ve Lvově mě znalo ohromné množství lidí – za ta léta jsem „oblékla“ tolik mužů, že když tam přijíždím, zdá se mi, jako bych už znala každou osobu ve městě.

Právě ve Lvově jsem objevila své poslání. Ale nestalo by se to, kdyby tomu nepomohla dcera. Řekla mi: „Mami, existuje taková aplikace – zkus to.“ V té době jsem už 22 let pracovala na stejném místě. Dcera se mě zeptala: „Jak dlouho ještě budeš trčet v tom obchodě? Ty přece miluješ lidi, miluješ řízení, jsi za volantem už 37 let.“ Tak jsem si stáhla aplikaci, zhlédla výuková videa na youtube, zaregistrovala se – nejprve ve službě Bolt, později ve službě Uklon. Ze začátku jsem jezdila jenom o víkendech, potom jsem si vzala neplacené volno – a pak mě to natolik vtáhlo, že jsem pracovala od pěti ráno až do jedenácti večer, každý den bez volna. Práce se mi tak líbila, že jsem se jí nemohla nabažit. Od rána do večera jsem vozila obyvatele Lvova, návštěvníky města a naplno se seznamovala s novými zajímavými lidmi.

I dodneška můj život tvoří lidé. Moji pasážéři jsou umělci, vojáci, novináři, blogeri, prodejci. Často mi říkají: „Mám takový pocit, že vás znám celý život.“ Lidé se otvírají. Sdílejí příběhy, bolesti, radosti. A tyto pocity navždy zůstávají se mnou. Po úmrtí mého manžela jsem začala daleko víc pomáhat lidem. Pokud vidím u benzinky vojáky, zaplatím jim kávu a koupím hot dogy. Když potkám starší osobu, bezplatně ji svezu. Je to pro mě mnohem důležitější než peníze.

Jak jsem se ocitla znovu zde v Kyjevské oblasti? Ze začátku jsem přijela jen k dceři na návštěvu. Rozhodla jsem se zkusit pracovat

na lince Kyjev–Boryspil a pochopila jsem, že se mi tu líbí: cesty jsou lepší, objednávek je víc, není tu dlažba, kvůli které by muselo být auto pořád v servisu. Dcera mě podpořila a já se přestěhovala blíže k rodině. Tím spíše, že v mém životě došlo k veliké ztrátě: před rokem zahynul ve válce můj manžel. Proto je pro mě teď důležité být nablízku dětem i vnučkám.

Můj manžel se jmenoval Eduard Derkač. Seznámili jsme se na facebooku. Pocházel z městysu Baryšivka, který leží pouze čtrnáct kilometrů od mého rodného města. Ukázalo se, že mě znal už z mládí, ale já jeho ne. Vojákem se stal až během plnohodnotné války. Jednou mi řekl, že až přijede na dovolenou, chce, abychom se vzali. Vždycky opakoval: „Ať jsem kdekoli, budu tvým strážným andělem.“ Vzali jsme se 26. dubna a 25. září ho zabili. Od našeho seznámení uplynuly pouze dva roky. Po celou tu dobu mě podporoval, staral se o mě, dokonce i z bojové fronty. Nechce se mi věřit, že už tu není.

Domluvila jsem se, aby v Kyjevě, v Darnycké šose, namalovali mural s jeho podobiznou. Na tom místě je mnoho portrétů padlých vojáků. Stejně jako modro-žluté vlajky se jmény na Chreščatyku. Mimocho-dem, nechala jsem tam jeho fotografii. Alej Hrdinů je teď mým místem síly. Často tam přijíždím, mluvím s ním. Někdy tam dokonce zabíhám během pracovní doby, jen abych tam mohla tiše stát a mlčet.

Válka není jen něco abstraktního. Je to něco, co může být velice blízko. V Boryspilu jsem často slyšela výbuchy. Jednou jsem vyšla z obchodu a uslyšela bzučivý zvuk – ze začátku jsem si pomyslela, že je to motorka. Zvuk se přibližoval víc a víc – a pak to bouchlo... dron spadl nedaleko mého domu, naproti přes ulici. Rozbil okna, ale díky Bohu, nikdo z lidí nebyl zraněn. Podruhé jsem zase byla doma v jedenáctém patře, během poplachu jsem seděla ve společné chodbě. Tehdy přílet poškodil soukromý dům vedle paneláku. Dobře, že lidé byli schováni ve sklepech.

Mám sestru Táňu, která je o pět let starší a od roku 1984 žije v Rusku – kvůli vojenské službě svého manžela. I přes to všechno jsme spolu zůstaly v kontaktu, dokonce jsme se i setkávaly v zahraničí, ale válka vše mění. Jednou jsme u nás měli raketové ostřelování, já jí o tom řekla a ona mi odpověděla, že „je třeba se schovávat daleko od vojenských jednotek“, protože prý „naši“ (Rusové) střílí pouze po nich. Zatímco ona byla přesvědčená, že právě Ukrajinci jsou ti, kdo útočí na civilní budovy, a ujišťovala mě, že vše pochopím, až skončí válka. Řekla jsem jí: „Táňo, já tu žiju, vidím, co se kolem děje, už tu nemáme žádná celá města.“ Proběhla mezi námi výměna názorů a potom jsme spolu měsíc nemluvíly. Ale navzdory tomu je to moje sestra.

Miluji tuto zemi kvůli lidem, kvůli jazyku, kvůli tomu, že Ukrajina žije a rozvíjí se – dokonce i tehdy, kdy jí to nedovolují. Pro mě osobně je důležité vidět, jak se dnes mnoho žen nevzdává, jak si hledají nové profese, začínají od nuly, jdou dál. Pro mě je Ukrajina nejlepší zemí na světě.

A možná kvůli tomu se tak držím života i každého dne, protože mám osoby, kvůli kterým chci žít dál. Mou největší radostí jsou moje dvě vnučky Eva a Mia. Ony mi



LJUDMYLA PROKOPEC je pětapadesátiletá řidička taxi z Boryspilu v Kyjevské oblasti. Je to také železničárka z povolání, prodavačka se zkušenostmi, babička dvou vnuček a žena, která je více než třicet let za volantem. Navíc je to Ukrajinka.

Ve válce přišla o manžela, její život se odehrává mezi vzdušnými poplachy a návštěvami vnuček, a také často přichází k aleji Hrdinů v ulici Chreščatyk, aby tiše uctila památku zesnulých vojáků, včetně svého manžela. Ljudmyla si každý den nesedá za volant jen kvůli výdělku – vozí lidi, poslouchá jejich příběhy, uklidňuje je, podporuje, zlepšuje náladu v situacích, kdy se to zdá nemožné.

FOTO: MYKHAILO RYBKO



Ljudmyla Prokopec

dodávají sílu. Toužím po tom, aby měly bezpečný život, aby řídily auto jako já, aby byly volné a odvážné. A strašně moc chci, aby žily v zemi, kde se na ně lidé nedívají jen prismatem války, ale vidí je, jaké opravdu jsou – životaplné, milé, otevřené.

Víte, dokonce jsem vezla jednoho Američana – jel do města Buči, aby uctil památku zesnulých. Cestou se mi omlouval za Trumpa, říkal, že je mu stydno za některé věci, ale že prostí Američané nás, Ukrajince, podporují. Nejel tam ze zvědavosti – jel tam, aby vyjádřil podporu.

Chci poprosit všechny, co tohle budou v Česku číst: seznámte se s Ukrajinou nikoli přes zprávy nebo sociální sítě, ale skrze živou komunikaci s Ukrajinci. Protože zprávy ukazují pouze válku a v živých lidech uvidíte něco jiného – naši sílu, humor, starostlivost, schopnost milovat a žít navzdory všemu.

Pokud přijedete na Ukrajinu nebo potkáte Ukrajince v Česku – prostě si s ním popovídejte. Pak se o nás dozvíte mnohem víc než z tisíce novinových titulků.

Ptala se **VIKTORIJA SOLOVJUK**
Přeložila **OLESJA PIPAŠOVÁ**

VÁLKA
JE MOU

→ Jak se obvykle představuji neznámým lidem? Záleží na tom, v jaké věci spolu komunikujeme. Nejčastěji jde o vojáky, a tak říkám, že jsem dobrovolnice. Vysvětluji jim, čemu se naše nadace věnuje – zajišťujeme zdravotnické potřeby a techniku, například auta, akumulátory nebo terminály Starlink. Dobrovolnická činnost má dvě roviny: operativní, tedy přímou práci s vojáky, a osvětovou, která spočívá v zapojování nových lidí do podpory dobrovolnictví. Na

osvětu nemám dost sil, a proto si jen těžko dokážu představit, že bych navazovala kontakt s neznámými civilisty.

Můj den začíná v posilovně, až potom jedu do kanceláře. Ta je vybavena solárními panely a dieselovým generátorem, takže se dá pracovat i v případě výpadku elektřiny. V kanceláři zpracovávám žádosti o pomoc, které nám vojáci posílají. Probíráám s nimi, co přesně potřebují a jak jim můžeme pomoci. Jakmile si vše ujasníme, seznamuji se s charakteristikami a funkcemi potřebné techniky, abych přesně pochopila, co kupujeme. Dále plánujeme, jak požadavek „pořídít“ – tedy odkud vezmeme peníze a jaký bude zdroj financování. Když nemáme dostatečné prostředky, vypíšeme sbírku a zveřejníme informaci, že je potřeba vybrat určitou částku. Nakonec se zabývám i vykazováním použitých prostředků.

Jsou dvě možnosti, co dělám po práci, záleží na tom, v kolik skončím: buď zase jedu do fitka, nebo rovnou domů. Večer někdy doháním pracovní resty. Ráda bych řekla, že pravidelný pohyb mi dává pocit stability i uprostřed chaosu, ale není tomu tak. Cvičení mi spíš navozuje dojem, že funguji fyzicky – vnitřní stabilitu necítím.

Co jsem dělala před začátkem plnohodnotné invaze? Můj život nebyl nijak pestrý. Nestihla jsem toho moc – dokončila jsem studium, pracovala jen jeden rok. Život byl spíš nudný. Teď se nenudím, mám práce nad hlavu. Ale nemám si na co stěžovat – nejsem přece v pěchotě.

V roce 2022, když jsem začala s dobrovolnictvím, jsem často nechápala, co vlastně dělám, a snažila jsem se tomu přijít na kloub. Ten chaos v hlavě byl ještě umocněný pocitem viny – viny z toho, že nemohu být na místě, kde by to bylo nejefektivnější vzhledem k podmínkám války v naší zemi. Dnes je to o něco snazší, protože se vytvořila určitá struktura naší dobrovolnické práce. Chápu, čemu se věnujeme, alespoň v krátkodobém horizontu. Navíc tato činnost poskytuje jakýsi iluzorní pocit užitečnosti. S pocitem viny se tak dá lépe vyrovnat – práce je hodně a není tolik času o ní přemýšlet.

Po začátku plnohodnotné invaze se mnoho lidí začalo více zajímat o ukrajinské tradice a zvyky. Podle mého názoru však podpora tradic nesmí být pokrytecká. Pokrytectvím je, když někdo nechápe význam zachování tradic a reprodukuje je jen pro

zábavu nebo pro společenské uznání. Tradice je důležité uchovávat, protože mnohé z nich předávají prostřednictvím umění hodnoty, které jsou pro ukrajinský národ po staletí klíčové. Jde o základní principy svobody, sounáležitosti a vnitřní síly.

Když jsem byla malá, nehrály tyto tradice zásadní formativní roli. Hlavním zdrojem hodnot byli rodiče. „Musíš pomáhat, pokud máš možnost“ – taková byla jejich morální zásada. Proto se naše rodina i před plnohodnotnou invazí zapojovala do charitativní činnosti; po roce 2022 se změnil pouze její směr. Rodiče řídí podnik a nesou odpovědnost za blaho svých zaměstnanců, takže nemohou věnovat nadaci mnoho času. Proto se jí věnuji spolu se svou starší sestrou Oljou, podle toho, která z nás má zrovna čas.

Fyzicky teď nemám sílu na čtení, ale nedávno jsem přečetla *Zahradu Getsemanskou (částečně autobiografický román ukrajinského spisovatele Ivana Bahrjaného o cestě vězně v stalinském systému represí a mučení – pozn. red.)*. Četla jsem to s pocitem zlověstné předtuchy, a proto to na mě tak silně zapůsobilo. Snažím se nemít příliš mnoho snů, aby to tolik nebolelo, když o ně přijdu. I tak by se všechny mé sny točily kolem konkrétních lidí. Nevím... Sním o tom, že budu mít normální práci. Ale i ta bude nějak spojená s válkou. Chci pracovat v obraně nebo v oblasti, která s ní souvisí. Válka je mou součástí. A vždycky bude.

Kvůli válečným následkům před sebou máme hodně práce, práce s raněnými, s rodinami padlých, s dětmi, které přišly o rodiče. Nesmíme zapomenout ani na vzdělání. Ne všichni mají přístup ke kvalitnímu vzdělání, což považuji za podstatnou součást zachování státnosti. Chtěla bych, aby se charitativní činnost věnovala i oblasti vzdělávání. Abychom dokázali nějak přispět k tomu, aby nová generace, která možná bude muset bojovat v další válce, měla kvalitnější vzdělání.

V zahraničí často nechápou pojem existenční hrozby, a proto nevidí, jak zásadně formuje ukrajinskou společnost. Je to stav, kdy veškeré úsilí a práce musejí směřovat k obraně. I když jde o zdánlivě prosté věci, i když to nemá větší vliv na globální dění. Práce musí být s tímto tématem nějak propojená – jinak všichni zemřeme. To určuje životní priority.

Zároveň to ale není existenční hrozba, co mě motivuje, abych každý den chodila do práce. Mým hnacím motorem je pochopení toho, co dělám. Jenže vedle rozumu je potřeba i něco, co funguje na emocionální úrovni – a tím jsou moje osobní vztahy s vojáky. Když máte přátele, kteří bojují, a víte, že můžete ovlivnit jejich bezpečnost, někdy i přežití, je to velmi jednoduchá a silná motivace.

Je také důležité říct, že většina Ukrajinců, kteří se podílejí na obraně země, nepotřebuje soucit. Informační strategie, které s těmito emocemi pracují, mají za cíl přiblížit cizincům naši realitu. My ale nepotřebujeme soucit, který zůstane jen u slov.

Ptal se OLEKSANDR IHNATENKO
Přeložila JEKATERINA GAZUKINA

FOTO: ARCHIV ANNY STASJUK



Anna Stasjuk se psem Buddym, který se účastnil války na Donbasu v letech 2014–2015



ANNA STASJUK je ukrajinská dobrovolnice z Vinnycji a zakladatelka Nadace rodiny Stasjukovy. V Česku a na Slovensku jsou známé spíš velké ukrajinské nadační fondy, jako jsou Vrat' se živý, Fond Serhije Prytuly nebo United24. Vedle nich však působí stovky menších organizací a iniciativ jednotlivých dobrovolníků, které nemají takovou publicitu. Přesto právě tyto menší subjekty společně shromažďují značné finanční prostředky – především díky příspěvkům běžných Ukrajinců. Jen Annina nadace dokázala v roce 2025 vybrat více než šest milionů hřiven, tedy necelé tři miliony korun. Získané prostředky směřují na různé potřeby armády, které stát není schopen pokrýt v plném rozsahu. Rychlý technologický vývoj na frontě neustále mění i to, co vojáci potřebují, a s tím se proměňuje i práce dobrovolníků. Zatímco v letech 2022 a 2023 nadace nakupovala především škrtila k záchraně životů, v letech 2024 a 2025 se zaměřila na prostředky radioelektronického boje proti dronům. Do budoucna, například v roce 2026, může jít i o nákup pozemních robotických systémů určených k evakuaci raněných.

Šestadvacetiletá Anna, která získala vysokoškolský titul v oboru ekonomie ve Švédsku, se musela velmi rychle naučit fungovat v oblastech, s nimiž se dříve nesetkala. Na rozdíl od mnoha lidí zapojených do obrany Ukrajiny nerada mluví o svém životě před začátkem plnohodnotné invaze. Svou budoucnost spojuje výhradně s bezpečností země a na otázku, jak sama sebe definuje, odpovídá výhradně v tomto duchu.

FOTO: ARCHIV ANNY STASJUK



Anna Stasjuk (vlevo) zpracovává vyúčtování nákupu a předání komponentů pro FPV drony

ZEMĚ
JE

→ Nedávno jsem vystupoval na jedné akci a organizátoři mě požádali o stručný životopis. Uvedl jsem o sobě, že jsem magistr teologie, urbanista, předseda mládežnického centra „Sedmistupňová hora“ a voják. Moje identita je pevně spjata s Volyní. Zamíloval jsem si také tu část Doněcké oblasti, kde jsem sloužil – Slobodskou Ukrajinu. Je to nesmírně krásný region. Já osobně jsem byl ve Svjatochirsku. Často na něj vzpomínám se smutkem, protože jsme se museli stáhnout, když jsem byl ještě v aktivní službě.

Jakmile se naskytne příležitost, vyprávím různé historky z fronty. Většinou jsou to veselé příběhy. Ve skutečnosti to samozřejmě tak veselé nebylo. Třeba příběh o tom, jak do našeho bunkru vletěl nepřátelský FPV dron na optickém vlákně, naštěstí jsme ho zaslechli a stihli se schovat. Nebo

historka o tom, jak k našemu bunkru přišel kocour, my mu dali nazrat a rázem jich přiběhlo dalších osm, kterých jsme se nemohli zbavit. Anebo jak jsme si jednoho kocoura vzali k sobě do zákopu a on nám v noci sežral štangli salámu. Samozřejmě máme mnoho smutných vzpomínek, ale díky Bohu jich je méně než těch veselých.

Spravedlnost se pro mě stala klíčovým slovem posledních let. Postupně jsem si uvědomil, jak zásadní pro mě je, a to zejména v kontextu života v Lucku a práce s vedením města. Mým hlavním požadavkem vůči místní samosprávě je spravedlnost. Pro její dosažení v rámci působení úřadů je klíčová transparentnost. Když dochází k nespravedlnostem, následují soudní spory – a ty jsme jménem organizace opakovaně iniciovali. Některé jsme vyhráli, jiné nikoli. I tak ale víme, že se nás na radnici bojí, protože za spravedlnost bojujeme nejen slovy, ale i skutky.

V listopadu a prosinci jsem měl na starosti monitoring rozpočtu městské rady na rok 2026. Nevynechal jsem jediné zasedání, které se týkalo rozpočtu. Přitom pravidelně dochází k ostřelování města, ale to pro mě není nic stresujícího.

Když se člověk ocitne na frontě, začne stres vnímat jinak. Na frontě se vaše odolnost vůči stresu změní – zažíváte ho až ve chvíli, kdy se ocitnete v přímém ohrožení. Jednou jsem například viděl na obloze ruský útočný bezpilotní letoun Molnija (blesk)

právě v okamžiku, kdy jsem pracoval na ulici, zaměřoval cíl. Ale naštěstí nebyl namířený na mě. Nebo jsem třeba vybíval muniční bezpilotní letoun. Někdy máte vše připravené, schováte se do krytu a najednou se něco pokazí, takže musíte jít a dron zase deaktivovat – to jsou skutečně stresující okamžiky. Jednou dokonce došlo k samovolnému výbuchu.

Ve srovnání s frontou není rutina civilního života nijak zvlášť stresující. Když jsem byl v Lucku během dovolené a šel něco vyřídit na městskou radu nebo jinam, nedělal jsem si s tím těžkou hlavu. Dvakrát příjemné to také nebylo – chodit na radnici a dokazovat, že něco dělají špatně. Přesto je to mnohem snazší než práce na frontě. To mi slouží jako motivace – snažím se dosáhnout navýšení výdajů na armádu a tím pomoci našim klukům na frontě. Například v roce 2023 se nám podařilo zmobilizovat společnost a zvýšit výdaje městské rady v Lucku. Šlo o rozpočet na rok 2024. Plánovalo se 306 milionů hriven na obranu, ale nakonec na ni bylo vyčleněno 493 milionů. V roce 2025 to pak bylo 151 milionů plánovaných a 212 milionů skutečně přidělených.

Když se organizovala pokojná shromáždění a protesty na podporu Národního protikorupčního úřadu Ukrajiny (NABU) a Specializované protikorupční prokuratury (SAP), chtěl jsem se jich také nějak účastnit. Poté, co jsem viděl, že v Kyjevě vyšli lidé do ulic, napadlo mě: Proč se nepojí i lidé v Lucku? Začal jsem tedy všechny obvolávat. Měl jsem tehdy čtyři dny volna – a právě tolik dnů trvaly i protesty, od 25. do 28. července. Celé jsem to sledoval a nečetl jsem nic jiného než noviny. Později jsem se dozvěděl, že NABU provádělo prohlídky u primátora Lucku a u poslanců regionální a městské rady. Tři lidé byli zatčeni a nyní mají nařízená předběžná opatření. Jsem rád, že korupce není beztrestná.

Život v civilu není vůbec složitý, porovnáme-li ho s tím na frontě. Člověk se může jít kdykoli projít do parku nebo k řece a jen si užít, že je na světě. Pravda, i během války jsem měl to štěstí, že jsme pokaždé byli ubytováni poblíž řeky Severní Doněc. Ne vždy jsme měli v létě možnost umýt se ve sprše, a tak jsem si často bral přírodní mýdlo a šel se umýt přímo do řeky. Takové spojení s přírodou mi hodně pomáhá.

V Sloviansku a Kramatorsku jsem využíval možnost sejít se s někým ze svých známých, což mi hodně pomáhalo. Stejně tak mi vždy pomáhá spojení s církví. V Izjumu jsem se seznámil s katolickým knězem, a když jsem byl „doma“, a ne na pozicích, chodil jsem k němu v neděli na návštěvu. Chodíval jsem k němu příjemnou procházkou na okraj města – vytvářelo to pocit, že se mám kam po práci vrátit, že tu nejsem jen dočasně, ale že existuje komunita, jíž jsem součástí.

Když jsem sloužil ve Svjatochirsku, přijeli za mnou na koledu moji přátelé z Ukrajinské katolické univerzity. Dokázali vykouzlit sváteční náladu, navodit domácí poklidnou atmosféru. Všechny to moc potěšilo. Jde o to, že díky církvi přežívají tradice, které se během sovětského období snažili zničit.

Během jedné návštěvy Melitopolu jsem zjistil, jak živá je tam tradice lidových písní. Ještě před plnohodnotnou invazí a okupací jsem tam pobýval během silvestrovských oslav. Spolu s místním knězem, otcem Petrem Krenickým, jsme uspořádali malou pěveckou „soutěž“ – on proti mně a mým spolužákům, kterých bylo asi pět. Střídali jsme se ve zpěvu lidových písní a platilo, že kdo dřív přestane, prohrává. Byli jsme přesvědčeni, že máme jasnou výhodu, ale nakonec to skončilo remízou: zpívali jsme tak dlouho, až přišel Nový rok a bylo načase jít spát. Ani zdaleka jsme přitom nevyčerpali repertoár písní, které jsme znali. A právě zpěv je jedním z klíčových prvků ukrajinské kultury.

Co vlastně utváří naši identitu? Jsou to především kulturní kódy – regionálně odlišné výšivky, písně, tradice jako betlémská hra o narození Ježíše Krista či koledování, ale také způsob, jakým slavíme svátky.

Letos jsem byl v Kyjevě na svátek Zjevení Páně 6. ledna a zúčastnil se svěcení vody v Dněpru. V tu chvíli jsem silně pociťoval propojení s předchozími generacemi, které posvěcovaly vodu téže řeky dávno přede mnou. Bylo pro mě nesmírně cenné uvědomit si, že dnes můžeme být znovu spolu se svou řekou – se svým Dněprem. Zároveň k ní ale nepřistupuji jen jako poutník: začínám o ní uvažovat i jako urbanista. Co se s ní stalo? Proč dříve bylo možné z ní pít, ale dnes už ne?

Stejně silný význam pro mě měla přítomnost řeky Severní Doněc v Doněcké oblasti. Dodávala mi pocit, že stojíme na vlastní zemi, na území, které omývá právě tato řeka. Vnímám to spojení a cítím radost, že bojuji za tuto zemi. Dnes se však Severní Doněc proměnil v symbolické rozvodí frontové linie – právě v jeho okolí probíhají nejtěžší boje.

Na začátku plnohodnotné invaze bylo Rusko často přirovnáváno k Mordoru a Rusové ke skřetům. Proto jsem si v armádě začal číst *Pána prstenů* – hlavně abych se odreagoval. Kniha mistrně a trefně pojednává o válce proti zlu, popisuje, jak se lidé spojili, aby zlo porazili. Popisuje i bitvu, kterou všichni považují za předem prohranou. I tak jdou lidé do boje zemřít se ctí. Na Ukrajině je situace podobná: máme mnohem méně zdrojů, nečekali jsme žádné velké vítězství, a přesto jsme dokázali vydržet.

Dlouho jsem se učil francouzsky, abych mohl odjet studovat do Francie a psát disertační práci. Alespoň přesně vím, co budu dělat, až válka skončí. Mým tématem je pojem moudrosti ve starověkém řeckém kulturním prostředí. Jsou to klasická studia, která mimo jiné propojují Ukrajinu s evropským filosofickým dědictvím – ještě od Řeků. Vnímám to jako důležitou misi: zapojit Ukrajinu do kontextu antického řeckého myšlení.

V zahraničí už jsem dlouho nebyl, a bavil jsem se s cizinci – například s Čechy, kteří sloužili v naší jednotce a pomáhali mi i po mém propuštění z armády. Mám pocit, že na Západě lidé často úplně nechápou náš vztah k vlastní zemi. Pro Ukrajince má



Ljubomyr Dmytryšyn před kostelem sv. Sofie-Moudrosti Boží při Ukrajinské katolické univerzitě, leden 2025



Když Ljubomyra požádám o medailon, se smíchem poznamená, že to dnes už obstará ChatGPT. Po našem hovoru si to jdu ověřit. Skutečně se mi daří získat stručný přehled: Ljubomyr Dmytryšyn je veřejný činitel a aktivista původem z Lucku známý svou činností v oblasti ochrany historického dědictví, urbanistickými projekty a občanským aktivismem. Rada věcí však AI unikla. Třeba to, že v říjnu 2024 vstoupil do armády, kde následující rok sloužil v jednotce útočných bezpilotních leteckých systémů. Neví ani to, že říční systém Slobodské Ukrajiny a Doněcké oblasti zná do nejmenších detailů. Stejně tak jí unikla informace, že Ljubomyr dokázal v červenci 2025, během plnění bojových úkolů v Doněcké oblasti, zorganizovat ve svém rodném městě protestní akci na podporu nezávislých protikorupčních orgánů. Momentálně je Ljubomyr mimo aktivní službu, rozšiřuje si neformální vzdělání v oblasti městského plánování a chystá se podepsat druhý kontrakt s Ozbrojenými silami Ukrajiny.

půda posvátný význam. Je základem identity, něčím, co člověka pevně ukotvuje. Na východě Ukrajiny to platí možná ještě víc. Země je posvátná. Země je hodnota. Dobrovolně se vzdát vlastní země, bez boje, by bylo svatokrádeží.

Loňský rok byl v katolické církvi rokem naděje. V naší organizaci nejsou všichni katolíci, ale na konci roku jsme si udělali reflexi a jedno slovo se v ní stále objevovalo – naděje. Je to velmi důležitá ctnost. Když nemáte jiné způsoby, jak něco ovlivnit, nebo žádné mocenské nástroje, hraje naděje zásadní roli.

Ptala se SVITLANA DOVHAN
Přeložila JEKATERINA GAZUKINA



Ljubomyr Dmytryšyn vedle Mons. Svjatoslava Ševčuka, arcibiskupa ukrajinské řeckokatolické církve, při předávání diplomu magistra teologie, červen 2024

AŽ SE STANE COKOLI, V MATEŘSKÉ ŠKOLE SE MUSÍTE USMÍVAT. PROTOŽE DĚTI OD VÁS OČEKÁVAJÍ POZITIVNÍ

PŘÍSTUP

FOTO: ARCHIV VALENTYNY DEJNEKO



Valentina Dejneko v mateřské škole



Profese, kterou jsem si vybrala v dětství, mě provází celý život. Vyrůstala jsem v malé vesnici, kde jsem měla spoustu hraček, hlavně panenek. Hrála jsem si s nimi na učitelku a říkala si, že jednou budu učit nejmenší děti. Po maturitě s vyznamenáním jsem logicky zamířila na pedagogickou školu.

Mnozí z těch, kteří se narodili v sedmdesátých letech, nenašli ve svém životě poslání. Dospívali jsme v době překotných změn. Studovali jsme ještě v Sovětském svazu, ale školu jsme dokončili už v nezávislé zemi. Všechno se změnilo od základů. V létě roku 1991 jsem odjela jako vedoucí na pionýrský tábor. Ani ředitel, ani ostatní vedoucí tehdy nevěděli, jak mají postupovat dál – starý systém už přestal fungovat a nový ještě nebyl nastavený. Dostala jsem skupinu pubertáků, většinou z neúplných rodin. Naše role se prohodily: místo toho, abych já učila děti, učily ony mě. To se mi stalo poprvé. Nebylo to jednoduché, ale vzpomínám na to s vděčností.

Během studia jsem bydlela daleko od domova, stejně jako moje spolubydlící. Když v letech 1991 a 1992 v obchodech nebyly prakticky žádné potraviny, neměly jsme často co jíst. Každý den šel někdo z koleje vystát frontu na chleba, zatímco ostatní chodili na přednášky. Chléb se dal sehnat na nejvyšší jeden pecen na osobu. Pamatuji si, jak mi jednou někdo dal ochutnat čokoládu z dovozu – byl to moment čisté radosti, protože jsem ji celé roky nejedla. Mohla jsem jít na vysokou, ale už jsem byla z těch hladových studentských let vyčerpaná. Vrátila jsem se na vesnici a okamžitě začala

pracovat s dětmi. Byla to venkovská škola, do které jsem denně dojížděla sedm kilometrů.

Školu zavřeli v polovině nultých let. Manžel navrhl, abychom se přestěhovali do Kyjevské oblasti. Stalo se to v zimě, uprostřed školního roku, takže se práce ve školství špatně sháněla. Šla jsem tedy pracovat na železnici. I tam mě přepadla chuť učit – s dětmi, které jezdily do školy příměstskými vlaky, jsem stavěla sněhuláky a hrála hry. Dokonce mi začaly přezdívat „národní učitelka“ (*jde o nejvyšší stupeň ocenění, které může získat učitel na Ukrajině – pozn. red.*). Jednoho dne mi na narozeniny zavolala sestra, která pracovala v Kyjevě: „Mám pro tebe dárek – sehnala jsem ti místo vychovatelky v mateřské škole.“

Musela jsem skloubit dvě práce – dva dny jsem pracovala na železnici a dva dny v mateřské škole. Šlo o skupinu velmi malých dětí různého věku, od devatenáctiměsíčních po tříleté. Vydržela jsem tam rok, než jsme se v roce 2008 odstěhovali do Zvjahelu. Moje dcera tehdy dospívala a potřebovala mou pozornost; do Kyjeva jsem ji s sebou vzít nemohla.

Město Zvjahel je mi velmi blízké, leží pouhých jednadvacet kilometrů od mé rodné vesnice. Můj kmotr byl ředitelem místního kulturního domu. Pokaždě, když se konal koncert, jsme se tam vypravili s celou rodinou a kmotr mě vždycky vzal do zákulisí. Proto si toto město spojuji s něčím slavnostním. Po návratu z Kyjeva mi dlouho trvalo, než jsem si zvykla na klidný rytmus Zvjahelu. Milovala jsem a stále miluji Kyjev pro jeho neustálý pohyb. Líbilo se mi být jeho malou součástí, jeho molekulou. Ale rychlost není vždycky přínosná. Přistihla jsem se, že jsem si v tom spěchu ani nevšimla, jak kvete šerfík nebo jak mladá jarní tráva mění barvu ze světlé na tmavě zelenou.

Když jsem začala pracovat ve školce *Veselka*, byla to jedna z pouhých pěti školek na Ukrajině, které měly vlastní autorský program otužování a koupání v ledové vodě. Pracovali zde skuteční odborníci a chvíli mi trvalo, než jsem pochopila metodiku jejich práce. Ve škole to bylo jednodušší – existovaly různé typy hodin, například výklad nové látky, procvičování a opakování učiva nebo zkoušení. Ve školce jsem si uvědomila, že hlavní je, aby děti získaly určité znalosti – jak se k tomu dojde, už není podstatné. Právě tady jsem mohla rozvinout svou kreativitu v práci s dětmi. Když jsem navrhovala vlastní hry, ptali se mě, z jaké metodiky je mám. Odpovídala jsem: „Sama jsem je vymyslela.“

V předvečer invaze jsem měla narozeniny. Vzala jsem si volno, půl dne jsem se jen procházela po městě a pak chystala dobroty, abych pohostila kolegy a děti. Další den ráno, 24. února, jsem se z televize dozvěděla, že vypukla válka. Nikdo nevěděl, co dělat. S manželem jsme se rozhodli, že já s dětmi odjedu na vesnici a on zůstane ve městě pomáhat teritoriální obraně.

Můj manžel Anatolij byl obyčejný mužský, pracoval v lomu. Když začala válka, sám se přihlásil na vojenskou správu. Říkala jsem

mu: „Vždyť jsi ještě ani nedostal povolávací rozkaz. Nechceš počkat?“ A on odpověděl: „Jak bych mohl zůstat? Kdo, když ne já?“ Takový byl jeho postoj, který jsem vždy respektovala. Vzpomínám s vděčností na různé okamžiky našeho společného života. Práce s dětmi je vyčerpávající a emoce, které nemůžete uvolnit v práci, pak začnete ventilovat doma, kde na vás čeká vlastní malé dítě. Když manžel viděl, že jsem na pokraji sil, říkal: „Dcerunko, maminka je unavená. Pojďme se projít k řece.“ Umožnili mi chvíli oddechu, zatímco byli venku.

Manžel padl 8. června 2022, ale dlouho byl považován za nezvěstného. Tehdy zmizelo osm vojáků. Trvalo dlouho, než se nám podařilo zjistit, co se stalo. Napsaly jsme mnoho dopisů, včetně dopisu prezidentovi, protože zpočátku neprobíhalo žádné vyšetřování. S ženami, jejichž blízcí byli také pohřešováni, jsme odvedly velký kus práce, čímž jsme pomohly mnoha lidem. Znalý jsme postup pátrání a věděly jsme, co poradit lidem, v jejichž rodinách také došlo k tragédii. Pátraly jsme tak dlouho, až jsme se dostaly k posledním svědkům, kteří potvrdili, že všech osm skutečně padlo.

Těla dosud nebyla nalezena a není jisté, zda se někdy podaří jejich identifikace pomocí DNA expertizy – dotyčné území je dnes okupované. V našem městě však vznikla alej Paměti (*místo s fotografiemi padlých vojáků, kteří zde žili – pozn. red.*). Nechaly jsme tam umístit banner. S dcerou máme kam položit květiny a chvíli s Anatolijem strávit v tichu. Je to jen obyčejné plátno, ale alespoň něco. Mým největším snem je pohřbít ho důstojně.

Myslím, že právě práce s dětmi mě vytáhla z deprese. Pomoc terapeutů je jedna věc, ale když člověk přijde do práce a vidí ty děti, samy mu napoví, co má dělat. Zapomenete tak na to, co vás tíží, a vrátíte se k tomu až doma.

Během leteckých poplachů jsme se snažily vymyslet pro děti malé radosti, nějak překloupit stresovou situaci do něčeho pozitivního. Každé dítě mělo vlastní evakuační batůžek s nezbytnými věcmi: vodou, sušenkami a sušeným ovocem. Když děti sestupovaly do úkrytu, dovolila jsem jim otevřít batohy a dát si dobroty. Takže když se přiště rozhoukala siréna, radostně volaly: „Hurá, poplach!“

Všichni jsme přišli o pocit stability – nejen já, ale i mnoho dalších lidí. Objevila se úzkost, a to spíš kvůli blízkým než kvůli sobě. Začala jsem si více vážit drobných radostí v rodině. Každý víkend jezdím na vesnici za svou staříčkou maminkou. Snažím se častěji vidat se svými dcerami – starší dcera s vnučkou žijí samostatně. Pořádáme malé rodinné dýchánky – děláme varenky, pečeme pizzu nebo sledujeme zajímavý film. Život je tak krátký, nevíme, co přinese zítřek a chceme mít na co vzpomínat za pár let.

Bez ohledu na to, co se děje v zemi, pro mě zůstávají prioritou obyčejní lidé. Ze svých malých platů přispívají na armádu, dobrovolníci pořádají sbírky, aby mohli nakoupit drony a vybavení pro vojáky. Také se do této pomoci často ve školce zapojují s dětmi, které vojákům kreslí obrázky.

FOTO: ARCHIV VALENTYNY DEJNEKO



Valentina Dejneko



VALENTYNA DEJNEKO je dvaapadesátiletá učitelka mateřské školy ze Zvjahelu v Žytomyrské oblasti. Po celé čtyři roky od začátku plnohodnotné invaze zblízka sleduje, jak válka dopadá na ty nejmenší. V červnu 2022 její manžel, voják, zmizel beze stopy v Doněcké oblasti. Práce jí pomohla tuto ztrátu překonat. Válka ji naučila vytrvalosti – dnes pomáhá vojákům, podporuje další ženy, které pátrají po svých blízkých, a sní o tom, že jednou procestuje celou Ukrajinu.

V mé rodině je mnoho lidí, kteří bojují. Když řeknu svému kmotrovi, že mu pošlu nějaké dobroty, odpoví: „To není potřeba, to máme.“ Zato když mu řeknu, že mu pošlu dětské kresby, nadšeně zvolá: „Tak to jo!“ Poslala jsem mu takhle vlnku s otisky dětských ruček – každé dítě na ni otisklo svou ruku, my jsme s učitelkami dopsaly jména a věk dětí. Později mi volal zpátky: „Je to můj talisman, nosím ho pořád u sebe.“

Nikdy jsem necestovala. Jedinkrát jsem kdysi dávno jela na Krym za příbuznými. Vždycky mi totiž chyběly peníze. Když mi letos sestra zavolala a oznámila, že vyrazíme na víkend do Karpat, měla jsem pochybnosti, na což ona odpověděla: „Jak chceš, ale lístky už jsou koupené.“ Vyrazily jsme a já jsem si to opravdu užila. Když jsme projížděly Lvovem, slíbila jsem si, že se každý rok někam vypravím, abych si odpočinula a načerpala síly. Sním o tom, že až skončí válka, procestuji celou Ukrajinu – zatím ji znám jen z videí a fotografií.

Lidé v zahraničí často nechápou, proč na svém státě tak lpíme. Vždyť je to jen kus země, co na tom, kdo bude u moci? Ale pro nás to je zásadní. Nechceme, aby někdo přišel na naši půdu, pošlapal naši kulturu, víru a všechno, co je nám drahé. Chtěla bych, aby si lidé v jiných zemích vzali z našeho boje příklad. Nebojujeme jen za svou svobodu, ale i za svobodu našich dětí a vnoučat, aby jednou žily v zemi, o níž budou rozhodovat samy.

Ptala se **OLEKSANDRA DOMOROSLA**
Přeložila **JEKATERINA GAZUKINA**

MARYNA
MOTUZ

NEDOKÁŽU TRUCHLIT JINAK, NEŽ ŽE SVOU BOLEST PŘEMĚNÍM

→ Obvykle se představuji takto: Maryna, manželka Pylypa. Někdy se mi zdá, že jako samostatná osobnost nyní neexistuji. Řekla bych, že jsem v prvé řadě Ukrajinka, učitelka anglického jazyka a manželka vojáka, který bohužel padl.

Co je důležité o mně vědět – nedokážu truchlit jinak, než že svou bolest přeměním v lásku a životní zdroj. Je to divný stav, vůbec jsem si takto truchlení nepředstavovala. Myslela jsem si, že to bude půlroční ležení na gauči, kdy nemohu vstát a neustále pláču. To se také stává, ale já neumím dlouho ležet, je mi z toho hrozně. Proto se snažím přeměnit energii zármutku v něco jiného. Což je pro mě teď moc silné.

Spolu s Pylypem jsme žili v různých městech Ukrajiny a procestovali jsme mnoho zemí. Ať ježu kamkoli, mám pocit, že jsem doma. Celá Ukrajina je pro mě mým domovem. Zdá se mi dokonce, že místa a okolí kolem Doněcku, která jsem nikdy

neviděla, na mě budou mít docela vliv. Doufám, že tam někdy pojedu, protože je to země, kterou Pylyp bránil.

Právě emoce, které prožívám, mi dávají pocit domova. Ještě před půl rokem jsem si myslela, že to bude místo, kde je pohřbený Pylyp, hřbitov v městečku Slavutyč. Teď cítím, že už tam není. Dlouhou dobu bylo mým domovem místo, kde byl můj manžel... Nyní je domov tam, kde jsem já. Není to jedno určité místo. Je to rozhodně Ukrajina, nikoli zahraničí. Všude kolem se cítím být doma. Je to zvláštní svoboda. Vlastně je to smutné, protože lidé obvykle využívají to jedno místo kvůli tomu, aby pocítili osobité klidné pohodlí. Já k domácímu pohodlí potřebuji čaj a blízké osoby. Nyní jsem šťastná, neboť blízké osoby mám po celé Ukrajině.

Přemýšlím, že cizince udivuje, jak snadno vše prožíváme. Naše výjimečná přizpůsobivost. Je to o tom, že jsou v noci během ostřelování rozbítá města, poškozené domy

a k ránu už jsou všechna okna zalepená a lidé dál pokračují v práci, vedou děti do školek, lakují si nehty, čtou knížky a tak dále.

To, že současně žijeme jakoby normální život a přežíváme v takových podmínkách – to podle mého nikdo jiný nepochopí.

Pokud bychom mluvili o rysech ukrajinské společnosti, které jsou pro cizince nejméně viditelné a srozumitelné, pak je to náš humor. Pomocí humoru můžeme překonávat všechny tyto strašné události, dělat si srandu ze sebe samých.

Můj rutinní život je hodně pohodlný. Velice za to vděčím ZSU (Ozbrojeným silám Ukrajiny). Samozřejmě i sama sobě. Učím angličtinu on-line. Mám konkrétní počet hodin denně. Učím ty samé Ukrajince a Ukrajinky.

Teď mám hodnotový výběr – s kým přesně pracuji. S některými kategoriemi lidí mi může být emocionálně těžko. Proto si vybírám osoby, které jsou se mnou na stejné vlně, chápou moji bolest a náš boj.

S počátkem plnohodnotné invaze se změnil můj učební plán, změnila se témata, o kterých během lekci hovořím. Obvykle se ptám lidí na jejich život, stejně o něm teď mluvíme, mluvíme o ránu, o práci, avšak současná realie mají na všechno velký vliv. Ptám se jich, zda se vyspali, zda byli schovaní celou noc v metru. Víím, že pokud v noci v Kyjevě došlo k intenzivnímu ostřelování, rozhodně nebudu ten den probírat složitou gramatiku, protože mi to připadá příliš vzdálené od reality. Lidé si lépe zapamatují stejné struktury, pokud jsou témata lekci blízká tomu, co právě prožívají.

Celkově mi pomáhají moje rutina a disciplína. Avšak momentálně nejsem moc disciplinovaná. Než Pylyp zemřel, žila jsem svůj nejlepší život, dělala jsem pro sebe maximum – pravidelně jsem sportovala, vstávala a chodila spát ve stejný čas. Teď na to nemám dostatek sil. Myslím si, že časem se k tomu budu moci vrátit, poněvadž je to důležité.

Pomáhá mi ještě základní plánování. Například vlaječky v kalendáři, setkání s novináři, během kterých mám vyprávět o tom, kým byl můj manžel a co dělám já.

Stejně jako i v samotném procesu vzpomínání existují obvyklé rituály, které musíš povinně a bez rozmyšlení provádět, neboť právě tyto rituály ti v tvém nejhorším bolestném stavu mohou pomoci. Z nějakého důvodu jsem se od těchto rituálů distancovala a začala se více věnovat projektům, které mají uctít památku mého manžela. Ale rozhodně neškodí propojovat různé varianty samotného procesu vzpomínání, aby se mezi nimi zachovala rovnováha a já si mohla brát z každého to, co je mi blízké.

Pamatuji si, že na začátku jsem četla hodně literatury ohledně smrti a pohřebních rituálů. Snažila jsem se najít svoji variantu. Znovu a znovu jsem četla knihy o stoicích, filosofech, obracela se k různým náboženstvím. Jednou jsem četla příběh o tom, že v nějakém africkém kmeni, když jedna z žen přijde o svého manžela, kmen ji izoluje na dva měsíce do jakéhosi uzavřeného místa, řekněme, že do jeskyně.

Dva měsíce jí přináší jídlo, ale nikdo se s ní nebaví. Až žena bude znovu dostatečně fyzicky a emocionálně silná – vrací se zpátky ke kmeni. Na jednu stranu se tak o ni starají – ona se zotavuje, nepracuje. Ale na druhou stranu ji od sebe izolují.

V současné době je nás na Ukrajině hodně takových izolovaných, truchlících lidí, až je to velmi nespravedlivé. Nemůžeme předstírat, že to není součástí našeho života. Smutek, ztráta, bolest a zlost jsou tu spolu s námi. Chtěla bych, aby lidé, kteří prožívají ztrátu, měli více možností, jak ji vyjádřit. Pokud někomu vyhovuje černé oblečení a černá čelenka či smuteční páska – je to v pořádku. Pokud někomu vyhovují růžové ponožky a projekty věnované blízkým – je to taktéž v pořádku.

Chtěla bych se podívat na různé způsoby toho, jak to nyní dělají na Ukrajině. Když jsem navštívila pamětní hřbitov, dozvěděla jsem se, že je v plánu vysadit dubovou alej na památku padlých vojáků. Což je také skvělý nápad.

Nedávno mi napsala zakladatelka rekreačního komplexu nedaleko Kyjeva. Vysadili tam borovice pojmenovanou podle Pylypa. Což je také nádherný nápad. Pro mě to znamená, že někdo či něco umírá a něco jiného i nadále pokračuje svým životem. Lidé jsou živí, dokud o nich mluvíme a pamatujeme si je. Památka na ně žije dál. Pylyp tu není, ale já cítím, že je zároveň ztělesněn v mnohém kolem nás.

Letos bych chtěla analyzovat všechno to, co obecně na Ukrajině děláme v rámci uctění památky. Možná se to podaří realizovat společně s patronátní službou Da Vinciho vlci. Také mám určité plány na spolupráci s on-line memoriálem „Zavdjaky“, který natáčí pamětní filmy o našich hrdinech. Uvažuji nad tím, jakou roli v tom mohu hrát. Umím milovat, jsem připravena poslouchat příběhy o lásce a ztrátách. Jsem vděčná lidem, kteří mě poslouchají, když mluvím o Pylypovi.

S počátkem plnohodnotné invaze se moje názory na základní hodnoty života radikálně změnily. Jsou věci, které teď vůbec netoleruji. Právě moje názory jsou pro mě zásadní oporou. Plnohodnotná válka mě naučila stanovovat priority – rozlišovat, co je zásadní a co druhořadé.

Teď žiji v smutku. V tomhle stavu je velice těžké snít. S manželem jsme měli společný sen – chtěli jsme si koupit dům na vesnici. Manžel plánoval postavit dílnu a vařit kávu. Já bych konečně mohla péct pečivo s višněmi a venčit psy. Chtěli jsme žít jednoduše. Teď si nejsem jistá, jestli je to stále můj osobní sen, protože jeho podstata spočívala v našem vztahu. Obecně je pro vdovu otázka snů a plánů poměrně citlivá. Nemám žádné sny, ani krátkodobé, protože jsem v okamžiku své ztráty zmrtvěla.

Co se tradic týče, moc se mi líbí, jak se nyní obnovují zapomenuté ukrajinské zvyky a obřady. Zejména o zimních svátcích – oslavy Vánoc a obřad Malanky. Připadají mi tak krásné a barevné, jsou o životě. Přála bych si, aby takové tradice měly svá pokračování. Je symbolické, že se v průběhu celé naší historie vracíme do hloubky tehdy, když nás zabíjejí. Je to obrovská metafora toho, co se odehrává v zemi a současně

FOTO: OLEKSANDRA CHUDYNCEVA



Maryna Motuz v kavárně Tuba v Oděse, leden 2026



MARYNA MOTUZ je sedmatřicetiletá učitelka anglického jazyka, manželka zesnulého vojáka. Vyrostla v rodině záchranářů pracujících ve Státní službě Ukrajiny pro mimořádné situace (DSNS), v městečku Slavutyč v Kyjevské oblasti. Poté si vybrala pedagogickou profesi. Pracovala a žila v různých městech Ukrajiny.

Uchovává vzpomínky na manžela po svém. Jedná tak, jak cítí, že je potřeba, a ne tak, jak by se mělo postupovat podle zavedených norem a pravidel. Místo písně „Plyve kača“, která se stala symbolem rozloučení s ukrajinskými vojáky, zvolila pro pohřební obřad píseň, jež jí a Pylypovi byla blízká – na kterou spolu kdysi tančili.

Vytvořila projekty věnované památce svého manžela. Patří mezi ně výstava fotografií Pylypa z cest po světě s názvem „Doma být nemohu“, která se konala v Kyjevě, Lvově a Oděse. Také kolekce různých ponožek s Pylypovou přezdívkou Cody, citáty z písní Beatles a humorem, který podtrhuje přístup jejího manžela k životu. Kromě toho ve spolupráci se společností, kde Pylyp pracoval, přivedla na trh zrnkovou kávu „na filtr“ s názvem Cody. Podílela se na vytvoření dokumentárního filmu o Pylypovi společně s on-line memoriálem „Zavdjaky“.

v mém osobním příběhu. Můj život je nyní barevný ne díky, ale navzdory smutku, který prožívám.

Chtěla bych, aby zahraniční čtenáři věděli, že Ukrajina je země rozvoje a budoucnosti, hodnot ztracených ve světě, které by měl v sobě člověk rozvíjet, aby se mohl nazývat důstojným člověkem. Ukrajinci dělají neuvěřitelné věci. Ano, musíme vyřešit mnoho otázek. A nacházíme v sobě sílu je řešit, zatímco bojujeme o svůj život. Ukrajinci jsou inspirací a obdivem. Jsme skvělí! S podporou světa ho můžeme změnit k lepšímu.

Ptala se OLEKSANDRA CHUDYNCEVA
Přeložila OLESJA PIPAŠOVÁ

FOTO: DAN BALASHOV



Maryna Motuz během výstavy fotografií svého zesnulého manžela Pylypa v knihkupectví Sens v Kyjevě, prosinec 2025

NASTJA
VJUKOVA

K JEDNÁNÍ

FOTO: ARCHIV NASTJI VJUKOVÉ



Nastja Vjukova

V ČASE VÁLKY SE LASKAVOST STÁVÁ NÁVODEM



Za poslední čtyři roky zátěž psychoterapeutů na Ukrajině stále jen roste. Na začátku války jsem stejně jako většina lidí zažila šok. Pak se náhle objevila silná potřeba něco dělat, pomáhat. Byla to zběsilá neuvědomělá honička umocněná pocitem viny ze strany civilistů.

Časem jsem začala cítit otupělost. Dost mě to vyděsilo, protože mým pracovním nástrojem je citlivost. Když toho přes sebe příliš mnoho propouštíš, staneš se odměřenějším. Pozorovala jsem se a všimla jsem si, že poslouchám hrozné věci, které mě však už nerozhodí, nedotýkají se mě, nevyvolávají slzy. Ve skutečnosti se tak vytvořila určitá odolnost. V terapii nemohou být dva vyžděšení lidé. Když vyprávíš někomu o tom, co jsi zažil, a ta osoba se neděsí, neodvrací pohled a dokáže to unést – dává ti to pocit bezpečí. Ale aby při tom člověk zůstal zároveň citlivý a milý, tak na tom je potřeba vědomě pracovat.

Mnohé se učíme jeden od druhého. Sama jsem se v prvních letech války opírala o terapeutku, která odjela žít do Portugalska. Ona se „zahřívala“ od portugalských lidí a společnosti. A já se zahřívala o ni. Zdá se mi, že hrůza nás paralyzuje, zmrazuje. A proto mi kontakt se srdečným člověkem pomáhal zachovat si citlivost.

Teď už stav strnulosti a napětí téměř nepocituji. Současný stav bych popsala jako hledání smyslu. Jednou z hlavních linií mé práce s klienty v posledních letech bylo truchlení za minulým životem. Protože my všichni Ukrajinci jsme ho s plnohodnotnou invazí ztratili. Jak v doslovném smyslu ztráty lidí a domovů, tak i ve smyslu ztráty předchozích představ o tom, jak je svět uspořádaný, jaké jsou naše hodnoty a sny. A to se také prožívá jako ztráta. Učíme se znovu žít ve světě. Myslím, že teprve teď začínáme hledat nové opory. Vešli jsme do lesa, ale houby jsme ještě nenasbírali.

Neřekla bych, že je tak velký rozdíl mezi mými klienty na Ukrajině a v zahraničí. Mají jiné pozadí, ale stejné problémy. Vztahové problémy nezmizely nikam ani s válkou, ani s emigrací. To je hlavní téma – vztahy s manželi či partnery, rodiči, dětmi a vztah k sobě samému. Lidé nyní

také musí překonávat mnoho zažitých postsovětských návyků, například: buď potichu, neříkej svůj názor. Naopak se teď učí mluvit o svých potřebách a uvědomovat si je. Znehodnocování sebe sama a věčná obětavost jsou také aktuálními tématy. Lidé začínají přebírat odpovědnost za sebe, za své štěstí. Ty osoby, které jsou v zahraničí, také trápí stesk po domově a výzvy spojené s adaptací v nové zemi.

Pozvolna hledám způsoby, jak začít pracovat také s vojáky. Už se toho nebojím tak jako dřív. Mám zkušenost s komunikací s vojáky, kdy jsem s nimi komunikovala mimo práci, a jejich příběhy mě velmi zajímají. Nejsem rozrušená, neděším se. Pro mě je to okno do války. Vojáci se mi jako lidé moc líbí. Jsou opravdoví a upřímní. Možná to jsou nejpříjemnější lidé, které v současné době znám.

Mým bezpečným prostorem byly dlouho Karpaty. Každé dva až tři měsíce jsem na týden utíkala do lesa. Moje místa síly jsou většinou spjata s přírodou. Chůze po trávě, poslouchání šumění řeky, pozorování širokého nebe, stromů, zvířat – to mi opravdu dodává sílu. Teď se snažím udělat místem síly svůj vlastní byt. Pro mě je důležité být v ústraní. Tehdy načerpávám sílu. Během války se mi také několikrát podařilo vyjet do zahraničí na dovolenou a vidět mnoho krásy.

Patřím k lidem, kteří aktivně a vědomě sdíleli na sociálních sítích krásné fotografie z cest. Jsem přesvědčená, že právě teď je velmi důležité sdílet krásu a něco oslavovat. Všichni cítíme tlak, že „se to nehodí“, a mnozí se bojí odsouzení od těch, jejichž blízcí jsou někde v první linii. Samozřejmě není třeba se chlubit – ale je důležité sdílet krásné věci. Protože život pokračuje navzdory válce.

Během války se součástí mých sebepečujících rituálů stala soucitná a laskavá komunikace se sebou samou. Sebekritika a znehodnocování sebe sama, na které si většina z nás zvykla, se na pozadí válečného smutku staly definitivně nesnesitelnými. Například, jako prioritu jsem si určila spánek. Mohu odložit všechny naplánované schůzky, protože se potřebuji vyspat. Když jsem dlouho byla v depresivním stavu, začala jsem se hodně procházet na čerstvém vzduchu – což se také stalo součástí mé rutiny. Stejně tak jako filtrování okolí a komunikace s lidmi, kteří mě podporují. Během plnohodnotné války jsem se rozhodně naučila lépe o sebe dbát. Převzít odpovědnost za svůj život a nečekat, že přijde někdo, kdo mě zachrání. Naučila jsem se neplánovat příliš dopředu, a naopak být flexibilní.

Už neuvažuji takovým způsobem, že bych si říkala, až „po vítězství“. Tato fráze zmizela z mého vědomí před rokem, možná ještě dřív. Odkládám některé věci na „až budu mít sílu“. Až budu mít dostatek sil, tak... A slova „po vítězství“... Takle fráze se stala až moc abstraktní, abych se o ni mohla opírat. „Po válce“ a „až skončí válka“ – zní mi to teď jako hudba budoucnosti. Já vím, že válka určitě skončí, protože všechny války jednou skončí. Dočkám se toho ještě za svého života? Nevím. Bylo by to skvělé. Ale plánuji a chovám se tak, jako by válka mohla trvat celý můj život.

Velmi dobře si pamatuji okamžik, kdy začala plnohodnotná válka – měla jsem jakýsi vnitřní pocit, že tady chci zapustit kořeny. Velmi silně jsem pocítila, že jsem Ukrajinka. Možná to byl moment rozhodnutí, jestli z Ukrajiny utéct, nebo zůstat. Pocítila jsem, že tady je moje místo. A s velkým potěšením se dívám na naše tradice. Myslím si, že jsou skvělou oporou, která nám může pomoci udržet se v době, kdy se všechno kolem nás chvěje. Tradice jsou něčím, co je prověřené staletími, jsou něco většího než my, a dokonce větší než tato válka.

Myslím, že utíkat před válkou je velmi přirozená reakce. Ať už do jiné země, do knihy, nebo do filmu. Pro člověka je přirozené vyhýbat se hrozbám. Proto podporuji všechny způsoby, jak snížit stres a napětí, které skutečně pomáhají. Považuji za moralizátorství poukazovat na to, jak správně nebo nesprávně prožívat válku. Každý si hledá vlastní cestu. Já jsem například během války začala číst fantasy knihy, utíkat do smyšlených světů. Pokud se z těch světů dokážu vrátit, tak je se mnou vše v pořádku.

Jiná věc je, že si lidé často vybírají útek k alkoholu, drogám nebo jiným škodlivým závislostem. Jedná se o známé copingové strategie, které jsou pro člověka první ochranou, když se snaží najít východisko. Rychlá cesta k utišení duševní bolesti. Rychlá, ale neúčinná. Lidé si myslí, že jim toto znečitlivění pomáhá, ale ve skutečnosti jim to jen umožňuje zapomenout. Pomáhá to, co zlepšuje váš stav v dlouhodobé perspektivě. Ukrajinský filosof Oleksandr Filonenko říká, že neexistují lidé zcela bez závislosti. Ale pozitivní závislost se od negativní odlišuje tím, že přináší dobré plody.

Ukrajinci nejsou nezlomní. Jsme především živí lidé. A to, že se tak dlouho držíme a vzdorujeme tak silnému nepříteli, znamená, že nepotřebujeme pomoc. Je asi těžké pochopit, že právě teď potřebujeme podporu a pomoc ještě více než na začátku. Protože vydržet je čím dál tím těžší.

Možná to bude znít příliš pateticky, ale pravděpodobně jsou Ukrajinci nyní uvědomlejší o dění ve světě než většina cizinců. Protože jsme na vlastní oči viděli to, co oni neviděli. A byla by chyba nebrat v potaz naše zkušenosti z krize. Jsme ti, kteří říkájí velmi nepříjemnou pravdu.

A to vyvolává mnoho pocitů. Ale říkáme důležité věci. A je mi líto, když Ukrajincům nikdo nenaslouchá. Protože je možné vyprávět o jakékoli, dokonce i o nejstrašnější zkušenosti – ale aby bylo možné tento příběh vyslechnout, je třeba mít chuť naslouchat. Samozřejmě je mnohem snazší porozumět člověku, který zažil něco podobného jako vy. Ale jako psychoterapeutka jsem nezažila všechny zkušenosti svých klientů. Touha je pochopit, zapojení, dotazování, upřímný zájem bez snahy poučovat mi umožňují být jim blízkou, i v případě, že jim úplně nerozumím.

Jsme stejně moderní a pokrokoví lidé jako většina Evropanů, ale setkali jsme se s děsivou traumatickou zkušeností, kterou stále prožíváme. A velmi důležitou, i když

FOTO: ARCHIV NASTJI VJUKOVÉ



Nastja Vjukova



NASTJA VJUKOVA je psychoterapeutka a fotografka, narodila se a celý život žije ve Lvově. Je jí 39 let, má za sebou dvě vysokoškolská studia (obor ekonomie a psychologie), také mnoho dalšího vzdělávání a odbornou praxi v různých oblastech – od profesionálního fitness trenérství po komerční fotografování. V její světlé a prostorné ordinaci je spousta „svíček“ na baterky – tak lze bezpečně vytvořit pocit útulnosti a osvětlit místnost v případě blackoutů. Třetinu klientů Nastji tvoří Ukrajinci v nucené emigraci, proto musela část své praxe přesunout do on-line prostředí. Nyní také obnovuje práci s psychologickým portrétem skrze fotografii a dělá focení pro ženy, aby jim ukázala jejich krásu.

jednoduchou formou boje proti dehumanizaci je pamatovat si, že Ukrajinci jsou živí lidé. Zkuste se vžít do situace tohoto člověka. A pak se z této perspektivy, z tohoto úhlu pohledu, změni všechny vaše další činy a pocity. Někdy je největší výzvou se prostě neodvrátit a nazvat násilí násilím.

Hodně teď přemýšlím o tom, co je v životě skutečně důležité. Stejně jako život každého Ukrajince i ten můj teď může kdykoli skončit, takže ať chcete, nebo nechte, začnete přemýšlet o věčnosti. Obvykle se takové úvahy odkládají na stáří. Mně se jako psychoterapeutce i jako Ukrajince zdá, že je dnes nesmírně důležité neztratit lidskost a být laskavý k sobě i k těm, kteří nám jsou blízcí. Jsou to takové banální věci, avšak ve válce se stávají nejen slovy, ale i návodem k jednání.

Způsob, jakým spolu mluvíme mezi sebou a jak mluvíme sami se sebou, jakým se díváme na sebe a na ostatní – v tomto ohledu má laskavost obrovskou sílu. A zároveň právě teď vyžaduje velké úsilí. Proto je tak naléhavé pečovat o sebe, abychom mohli pomáhat druhým.

Ptala se **EVGENIYA NESTEROVYCH**
Přeložila **OLESJA PIPAŠOVÁ**

OLEKSIJ
PRUDYUS

PRO MĚ VÁLKA ZAČALA UŽ

DÁVNO



Když se představuji neznámým lidem, říkám, že se jmenuji Oleksij anebo Oleksa. Praba-bička mi vždy říkala Olekso. I dědeček se jmenoval Oleksa. Považuji to za ukrajinské jmé-no. Maminka říkala, že můj pradědeček byl hospodář. Měl velký včelín, velký sad, rybník. Vlastnil mlátičku, dům a stodolu s plechovou střechou (*na přelomu 19. a 20. století byl dům krytý plechem považován za znak blahobytu, protože většina venkovských domů měla střechu z rákosy nebo slámy – pozn. red.*). Pracoval na stejné úrovni s čeledíny a být u něj zaměstnán bylo považováno za čest, protože štědře platil. Z jeho hospodářství pak udělali kolchoz. Všechno mu vzali. Ale někde se ta podnikatelská žilka zachovala.

Ještě za Sovětského svazu jsem vystudoval Čerňatynskou zemědělskou střední odbor-nou školu sovětského hospodářství. Studoval jsem včelařství. Vrátil jsem se do rodné ves-nice Sobkivka v Čerkaské oblasti. Můj soused měl v kolchozu na starosti včelařství. To včelařství bylo zanedbané a pro mě, tehdejšího čerstvého absolventa, byla výzva ho obnovit. Zvládl jsem ho vylepšit za dva roky.

Potom jsem se přestěhoval do Kyjeva a život se rozjel na plné obrátky. Velmi brzy jsem začal s podnikáním. První kiosky jsme s kamarádem postavili v roce 1990, kdy se ještě za Sovětského svazu rozběhlo družstevní hnutí. Postupem času jsme pochopili, že obchodová-ní je příliš malý byznys. Rozhodli jsme se pozvednout zemědělství – to má větší rozsah. Byli jsme mladí, dobrodružní. On je lékař, já včelař. Tak moc jsme chtěli budovat Ukrajinu, za-vádět nové věci. Dívali jsme se, jak to funguje v zahraničí. Rozhodli jsme se pro průmyslový chov prasat. Zatímco ostatní vybíjeli celé chovy, my jsme převzali staré farmy, obnovovali je, a naopak je rozšiřovali. Dívali se na nás jako na blázny. Ale my jsme intuitivně chápali, že dřív nebo později to přinese zisk. Kdo s tím začne jako první, ten bude mít navrch.

Více než dvacet let jsme podnik budovali od nuly. Zastavili jsme vlastní byty, půjčovali si peníze. Byla to těžká doba. Dnes je naše práce mnohem snazší: jsou k dispozici úvěry a více možností. I za války se dá podnikat. Ano, setkáváme se s potížemi, ale nacházíme různá řešení, dosahujeme zisků, udržujeme si zaměstnance a včas vyplácíme mzdy. Kdo pracuje, ten něčeho dosáhne. Ukrajinci jsou národ, který si velmi rychle umí poradit: rychle se přizpůsobuje, rychle se učí.

Pro mě válka začala už dávno. Bylo to koncem května 2014. Pamatuji si, jak mi zavolal kamarád, když se luhanský pohraniční oddíl pustil do boje. Utrpěli velké ztráty a ustou-pili. Velice rychle jsme naložili celý kamion – potraviny, stany, lopaty, všechno, co bylo potřeba, a jeli jsme tam. Když to všechno vidíte na vlastní oči, změníte se. Uvědomíte si, že tady v týlu je jeden život a tam úplně jiný. Snažili jsme se mluvit s místními lidmi. Ne-ustále nám vyčítali Majdan. Říkali jsme: „Lidé dobří, pokud byste chtěli něco změnit, tak vyjděte ven. Vyjádřete svůj názor. My jsme vyšli, tak vyjděte také. Jen sem nezděte Rusko, netahejte sem nepřítel.“

Rok 2016 byl zlomový. Tam probíhala válka, ale tady lidé začali žít jako obvykle. Tehdy mě vzali do ukrajinských Karpat a já se do toho místa zamiloval. Nadchl jsem se pro jízdu terénními auty. Snažím se alespoň jednou za dva měsíce vyrazit do Karpat a odpočinout si. Během první cesty jsem byl s jedním vojákem, který má nyní vysokou hodnost, ale

jsem odtramtud odešel velmi brzy, v patnácti letech, ale vrátil jsem se už jako dospělý. Část půdy ve vesnici obdělává náš podnik. Ve své rodné vesnici se už třetím rokem věnuji ob-nově kostela starého přes 150 let. Je to dřevěná architektonická památka. Snažíme se ho zachránit, protože byl v kritickém stavu. Obnova se už blíží ke konci.

Rusové nás chtějí úplně odstranit, zlomit. Když se podíváme blíže, tak od samého za-čátku nepřítel vykořeňoval naši řeč. Když potkávám rusky mluvící krajany, říkám jim: „Vy mluvíte rusky, vyrůstali jste v jiné době. Ale aspoň uče své děti ukrajinsky.“ V roce 1989 jsem byl v Německu. Jeden Němec se mě zeptal: „Proč vy, Ukrajinci, nemluvíte svou řečí, ale mluvíte cizí?“ V tu chvíli mi za to bylo tak strašně stydno. Tehdy většina mluvila rusky. Pokud mluvíš rodným jazykem, jsi považovaný za křupana – tak nám to vnucovali. Když jsem sloužil v sovětské armádě, všiml jsem si, že Pobaltané se mezi sebou zdravili a mluvili svým rodným jazykem. Arméni, Gruzíni spolu rusky nemluvili. A my jsme se, bohužel, přizpůsobili. Ničili nás, ničili naše rodiče, snažili se přesunout ukrajinské odborníky co nejdál do Ruska a místo nich sem vozili Rusy. Dělati všechno pro to, aby vymýtili jazyk. Myslím si, že jazyk je to nejdůležitější, co je potřeba zachovat.

Překvapuje mě, že nás Češi považují za Rusy. Proč si nemohou zvyknout, že nejsme stej-ná země jako oni? Ztotožňují nás s Rusy. Srovnávají nás s nimi. Po začátku plnohodnotné války začalo mnoho zemí o Ukrajině víc slyšet a vědět. Předtím nás z nějakého důvodu vždy považovaly za Rusy.

Evropa, bohužel, velmi pozdě chápe, co je to válka. Pokud jsme se my zmobilizovali, tak oni na to připraveni nebudou. Teď se snaží něco dělat, ale kéž by nás alespoň chápali. Jsme přece stejní jako oni – chceme svobodně žít, vychovávat děti, radovat se ze života. Neskrý-vat se ve sklepech. A ne vždy je kde se schovat. Lidé v Kyjevě tráví noci v krytech, sklepech, parkovištích, děti spí v autech. Až si toho cizinci všimnou a pochopí nás, bude to skvělé.

Myslím, že Češi u nás na Ukrajině velmi málo pobývali. Bylo málo komunikace. Ať při-jedeš k jakémukoli Ukrajinci – prostře stůl, vždy si bude hosta vážit, dá mu i to poslední. Naše pohostinnost je udiví.

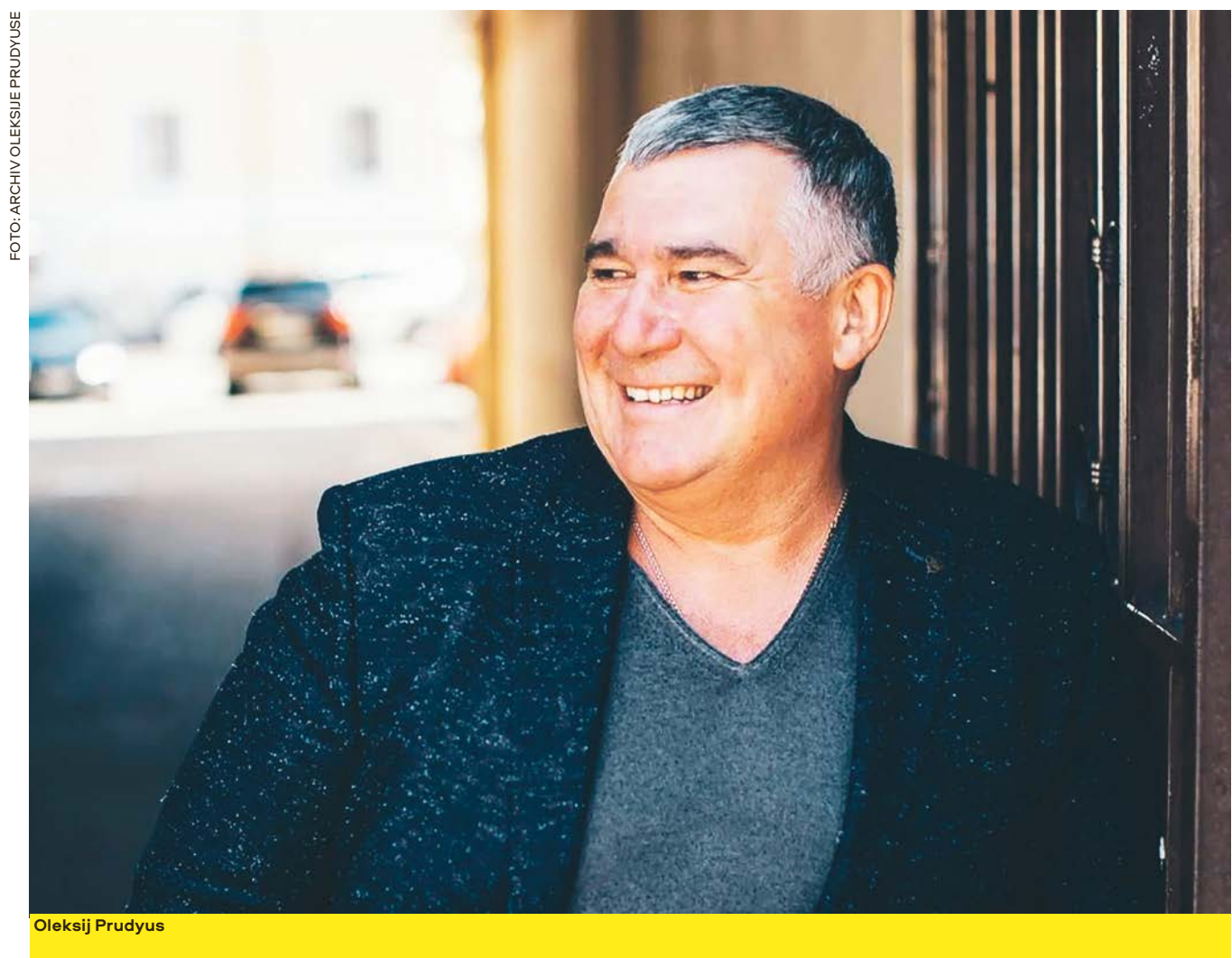
Ptala se **OLEKSANDRA DOMOROSLA**
Přeložila **OLESJA PIPAŠOVÁ**

tehdy tu byl na rehabilitaci po těžkém zra-nění. Když jsme projížděli nad nebezpeč-ným místem, pamatuji si, že se podíval dolů a křičel: „Oleksiji Hryhorovyči, kam jsi mě zavezl? Ve válce je to mnohem jednodušší. Tady můžeme sletět dolů a zabít se. Proč si dovoluješ tak riskovat – jet autem nad propastí?“ Nejednou vojáci říkali, že ve vál-ce je to jednodušší. Ale pro ně je to dobré odreagování, odpočinou si u toho.

Vždy vstávám v pět ráno. Projdu si zprá-vy. Velmi brzy vyrážím do práce. K nej-blížšímu podniku je to sto kilometrů od mého domu. Cestou si volám se svými přá-teli vojáky. Říkám jim bratři. Probíráme, co je potřeba zařídit, co připravit. Nejvíc času mi zabírají záležitosti spojené s armádou. Pak práce. Vracím se pozdě. Začal jsem si vážit rodiny. Zatímco jsem budoval podnik, vyrostl mi vnuk. Pokaždé čekám, že mi ale-spoň zavolá. Asi je to sentimentální. Začal jsem přemýšlet, jak věnovat více pozornosti svým blízkým.

Válka bere čas. Nejvíc je mi líto, že mlá-dež, která mohla žít, cestovat, dneska tu možnost nemá. Většina mužů bojuje, mladí kluci, někteří už od roku 2014, vůbec nepo-znali jiný život. Naučil jsem se vážit si času. Probudíš se živý a zdravý – máš z toho radost, máš radost ze života. Nejvíc mě podporují dobré zprávy od našich vojáků. Tak moc sním o tom, že válka skončí a já budu moci cestovat. Především chci projet všechna města Ukrajiny. Doněckou a Lu-hanskou oblast jsem viděl až v roce 2014.

Sobkivka je vesnice obklopená sady, je tam potřeba jet na jaře. Můj zesnulý otec říkával, že pokud na dvoře roste nějaký strom – a není to hrušeň, jabloň nebo oře-šák –, pak je tam špatný hospodář. Bohužel



Oleksij Prudys



OLEKSIJ PRUDYUS je devětapade-sátiletý zemědělský podnikatel z Kyjeva. V devadesátých letech byl jeden z prvních, kdo začali rozvíjet průmyslový chov prasat. K dobro-volnictví se přidal už v roce 2014, po začátku bojů ve východní části Ukrajiny. Již tehdy si uvědomoval, jaké nebezpečí Rusko představuje. Jakoukoli pomoc vozil osobně, takže nejen na vlastní oči viděl, co se odehrá-vá v oblastech blízko fronty, ale také si mezi vojáky našel mnoho přátel.

Když na začátku plnohodnotné invaze pobývali Rusové v Kyjevské oblasti, byl Oleksij odhodlán porazit veškeré stádo dobytka pro potřeby Ozbrojených sil Ukrajiny a poté své podnikání úplně zničit, aby se nepříteli nedostalo nic do rukou. Naštěstí se tehdy podařilo postup na hlavní město zastavit. Dnes, v roce 2026, Oleksij stále pokrývá potřeby mnoha jednotek obranných sil. I nadále se věnuje svému podnikání i navzdory rizikům, která přináší válka.

OLEKSANDR
BODNAR

DŘÍVE JSEM PŘEMÝŠLEL, CO SI VEZMU NA SEBE. TEĎ UŽ VÍM, ŽE KAŽDÉ RÁNO TO BUDE TA SAMÁ ČERVENÁ UNIFORMA.

UŽ ČTVRTÝ ROK



Jmenuji se Oleksandr. Ve službě mě znají pod přezdívkou „Arab“. Jsem velitel jednotky rychlé reakce Ukrajinského červeného kříže – služby, která pracuje tehdy, když je pomoc potřeba tady a teď. Vyjíždíme tam, kde jsou lidé v nouzi: po ostřelování, během blackoutů, ve chvílích, kdy se situace vymyká kontrole. Odpovídám za koordinaci dobrovolnických týmů, jejich mobilitu a plynulý chod po celé Zakarpatské oblasti.

Někdy je pro mě stále těžké uvěřit, že tohle je teď můj život. Moje přezdívka Arab pochází z mé první profese – jsem překladatel z arabského jazyka. Začal jsem ho studovat takřka náhodou – na poslední chvíli jsem si to rozmyslel a místo anglické či německé filologie jsem si vybral orientalistiku na Lvovské národní univerzitě Ivana Franka. Hodně jsem se naučil o jazycích, o světě i o sobě. Možná se k tomu znovu jednou vrátím. Ale v určitém okamžiku mi v téhle profesi začalo být těsno. Režim od devíti do šesti, předvídatelnost, jednotvárnost – všechno to působilo jako šedá rutina. Nechtěl jsem prožít život čekáním na víkendy nebo dovolenou. Takže i když jsem v roce 2021 získal diplom, začal pracovat v oboru a učit arabštinu, pořád jsem sám sebe hledal.

Už od školních let se mi líbilo pomáhat lidem. Tehdy jsem se poprvé setkal s činností Ukrajinského červeného kříže, ale kvůli nízkému věku jsem se do něho nemohl plnohodnotně zapojit. Jako student jsem se k tomu vrátil – v roce 2020 jsem se stal dobrovolníkem lvovské pobočky a pracoval v oblasti psychosociální podpory. Poté jsem

FOTO: ARCHIV OLEKSANDRA BODNARA



Nacvičování první pomoci, Ukrajinský červený kříž

FOTO: ARCHIV OLEKSANDRA BODNARA



Oleksandr Bodnar



Vystudovaný šestadvacetiletý překladatel arabštiny, dobrovolník z vnitřního přesvědčení, velitel jednotky rychlé reakce Ukrajinského červeného kříže v podmínkách války. Oleksandr Bodnar je člověk, který vyměnil kancelář a mezinárodní projekty za červenou uniformu, sanitky a neustálou připravenost vyrazit tam, kde je nejhůř. Jeho práce není o hrdinských záběrech z televizních zpráv. Je o tichu po výbuchu, o lidech prchajících z domovů, o strachu, který je třeba sdílet, i o životech, které je nutné zachránit včas. Oleksandrův příběh je o tom, jak se jeden člověk může stát oporou pro stovky dalších. A také o změně profesní dráhy a cestě, z níž už není návratu.

absolvoval školení v oblasti řízení dobrovolníků a v poskytování první pomoci. Právě tehdy jsem objevil obor, kterému se dnes věnuji. Reakce na mimořádné události – to je můj způsob, jak být užitečný. Desítky školení a výcviků – zplna jsem se do toho ponořil, ze začátku jako dobrovolník a dnes je to má plnohodnotná práce. V tentýž rok na Ukrajině začala epidemie covidu-19 a já se natrvalo přestěhoval ze Lvova do Užhorodu.

Často říkám, že jsem měl štěstí: to, co kdysi bylo mým „chci“, se stalo mým „musím“. Dobrovolnictví není jenom práce. Je to něco, co mi dává klid a pocit smyslu – jak kvůli každému člověku, kterému pomáháme v nejtěžších chvílích jeho života, tak kvůli společnosti jako celku. Teď pro mě prostě neexistuje jiná možnost: většina mých „chci“ se odvíjí od slova „musím“.

Musím, protože musíme pokračovat. Někdo musí zůstat po boku těch, kteří to mají nejtěžší. Dne 24. února 2022 mě neprobudil budík – vzbudila mě nouzová oznámení v koordinačních aplikacích. V té době jsem již byl velitelem jednotky rychlé reakce v Zakarpatské oblasti. Okamžitě jsem napsal své milované manželce, zavola bratrovi a rodičům – chtěl jsem se ujistit, že jsou všichni naživu a v kontaktu.

Pak jsem jen seděl na posteli a díval se do telefonu, četl operativní hlášení od velitelů jednotek z celé země: kde a kolik raket dopadlo, kolik posádek už vyjelo, kolik lidí bylo zraněno. Měl jsem pocit úplného ochromení a chladného, téměř fyzického strachu: „To není možné. Možná je to cvičení. Možná je to nějaká chyba.“

Ale nebyl čas řešit můj pocitový stav. V jediném okamžiku bylo třeba učinit desítky rozhodnutí a začít pracovat. Chápal jsem, že právě dnes je nutné mobilizovat zdroje a pomoci co největšímu počtu lidí. Museli jsme udělat vše pro to, abychom minimalizovali stres a duševní neklid lidí v první den plnohodnotné ruské invaze v naší zemi.

V prvních měsících války jsem cítil za svými zády stovky lidí, kteří byli jako já – ti, kteří pomáhali, protože mohli, měli sílu, zdroje, vnitřní potřebu. Byl to pocit obrovské, téměř neviditelné armády podpory. Zdálo se, že s takovou komunitou jsme schopni vydržet cokoli. Postupem času tento pocit začal mizet. Lidé se vyčerпали, vyhořeli, vrátili se ke své práci a v důsledku toho začali z dobrovolnictví odcházet. Dnes už nás nezůstalo mnoho. Ale nemůžeme prostě přestat. Protože když ne my, tak kdo? Kdo přijede, když je zničený dům? Kdo přivítá lidi, kteří prchají před válkou? Kdo jim podá pomocnou ruku?

Dnes jsou mé dny velmi prosté a zároveň velmi napjaté. Dřív jsem přemýšlel, co si vezmu na sebe. Teď vím, že každé ráno to bude ta samá červená uniforma. Už čtvrtý rok. Být vedoucím jednotky rychlé reakce znamená žít v neustálé připravenosti na nejhorší scénáře. Každé masivní ostřelování znamená novou analýzu, nová rozhodnutí, protože nikdy nevíte, co přiletí přístě. Vznikly určité rituály: nabíjení powerbank, kontroly zásob vody, instantního jídla, plynových lahví. Všichni si pamatujeme rok 2022 a víme, že nemůžeme být nepřipraveni.

Ale žít v neustálém napětí nejde bez vnitřní opory. Kým jsme bez vzpomínek a pocitů, které nás drží, když se svět rozpadá ve švech? Pro mě se takovou oporou stala vzpomínka na domov – na drobné rituály, které navracejí pocit bezpečí.

Mým místem síly je babiččina vesnice Ardanovo. Právě tam jsem zažil nejlepší roky svého dětství. Téměř každé léto jsem trávil čas uprostřed lesů a vinic u babičky Margarity. Dodnes si pamatuji na jabloňový sad. V létě byl nasáklý vůni sladkých, sluncem rozpálených červených jablek. Pamatuji si pole mezi lesem a vinicemi s jeho chladným větrem, který tě ovane od hlavy až k patě. Tam dokonce i večer voněl jinak. Pro mě to vždycky bylo místo, kde od ranní snídáně až po poslední zpěv nočních cvrčků byly cítit péče a láska rodiny.

Někdy mě strašně jímá silná touha utéct zpátky do dětství. Když mi je příliš těžko, zachraňují mě velmi prosté, téměř dětské věci: omalovánky, modelína, vystřihování z papíru. Je v nich něco uklidňujícího a upřímného. Umožňují mi vypnout hluk války a připomenout si světlé, bezpečné vzpomínky. Možná je dokonce znovu vytvořit v kresbě nebo v malé figurce.

A pak mě ještě naplňují hory. Na Ukrajině, kde už vlastně neexistují skutečně bezpečná místa, mi hory dodávají pocit bezpečí a opory. V horách se mi jinak dýchá, jinak zní ticho. Tam se ocitáš v jiném světě, kde na nebi létají ptáci, a nikoli řízené křídlaté rakety nebo drony Šahid.

Do hor jsem chodil už od školy – byl jsem členem turistického klubu. Spali jsme ve stanech, soutěžili v přežití a orientaci.

Právě tehdy jsem pochopil, že hory jsou mým místem síly a naplnění. V dospělosti je snadné odložit takové volnočasové aktivity „na potom“, ale já se tam vrátil, když mi bylo jasné, že neexistuje žádný jiný způsob, jak se na Ukrajině zotavit z války a úzkosti.

Obecně se mi za tyto roky nejvíce změnil pocit chápání času a hodnot. Přestal jsem odkládat důležité věci a začal jsem být mnohem pozornější k lidem, kteří jsou kolem mě. Protože válka v životě přichází náhle. Najednou si uvědomíte, jak moc jsou křehké obyčejné lidské vztahy, přátelská setkání, možnost si jen tak promluvit.

Válka vám bere kolegy. Válka vám bere přátele. Nutí nás uvědomit si, že dvou- až třímínutový telefonát od blízké osoby není maličkost, ale ten největší poklad. Už jen slyšet slova „jsem v pořádku“ po týdnu ticha má nesmírnou cenu.

Válka nás mezi utrpením a smrtí učí vážit si jednoduchých lidských vztahů a samotného faktu života. Protože někdy stačí jeden den, aby někdo z těch, koho milujete, už nebyl. Když ztrácíte lidi, ještě ostřeji chápete hodnotu těch okamžiků, kdy jste byli spolu – u stolu, během rozhovorů, v každodenních rituálech.

Vánoce před válkou pro mě znamenaly chvíle, kdy se u jednoho stolu sešla celá rodina. Chodili jsme k babičkám a dědečkům, zpívali koledy, dlouho jsme spolu seděli a mluvili o všem možném. Přicházeli k nám kmotři, dávali jsme si dárky, znovu jsme koledovali. A pak jsme se sešli s kluky a... koledovali znovu. Dokázali jsme koledovat tak dlouho, dokud jsme nebyli promrzlí až na kost. V tyto večery se svět zdál obzvláště příjemný a útulný.

Právě proto je pro mě tak důležité zachovat a předávat dál tradici oslav – zejména zimních svátků, Vánoc a Nového roku. Tyto svátky jsou o rodině, o domově, o teple a naději, že příští rok bude lepší. Je velmi bolestné o to přicházet, ale nyní je to skutečně téměř nemožné: někdo je v zahraničí, někdo už není mezi námi, někdo je na frontě... A vojenská služba volno nemá. Naopak, o svátcích je vojenská služba ještě těžší než kdy jindy.

Bolí mě to. Slyšel jsem jejich příběhy o útěku ze sklepů, před ostřelováním, z okupace. Ale také jsem slyšel stejné množství příběhů o tom, jak těžké pro Ukrajince bylo rozhodnout se opustit svoji zemi. Začít život od nuly, v jiné zemi – to není jednoduché. Lidé opouštěli své domy, své úspěchy, svůj zaběhnutý život, aby zachránili to nejценnější – sebe a své děti. Jsme silný a pracovitý národ, ale stesk po domově a minulosti často převládá a jako by ochromoval ty, kteří byli nuceni všechno opustit.

Cizinci, kteří potkávají Ukrajince v zahraničí, si toho často nevšimnou – nechápou, proč lidé, kteří už neusínají pod zvuky raket, i nadále zůstávají tak vyčerpaní a depresivní. Ve skutečnosti však mnoho ukrajinských uprchlíků stále žije v „domech svých vzpomínek“, protože už se prostě nemají kam vrátit. Ale tak silně by si přáli vrátit se tam, kde i večer voněl jinak...

Ptala se VIKTORIJA SOLOVJUK
Přeložila OLESJA PIPAŠOVÁ

OLEKSANDRA
OLEKSANDRIVNA
PAVLJUK

NECHCI ZEMŘÍT DŘÍV, NEŽ SE DOZVÍM, JAK TO VŠECHNO

SKONČÍ

FOTO: ARCHIV OLEKSANDRY PAVLJUK



Oleksandra Pavljuk v roce 1967, kdy absolvovala veterinární institut ve Lvově



Častěji se představuji jako Šura, ale většinou mi všichni říkají Oleksandrivna. Narodila jsem se ve vesnici Ivašky nedaleko Poltavy. Otcova rodina pochází z těchto končin. Vyrůstala jsem bez prarodičů, takže o svém rodokmenu vím jen málo a teď ve stáří už nemám koho se zeptat. Víím, že jeden dědeček zemřel v roce 1933 během hladomoru.

Od malička jsem měla v životě jasný cíl. Vždycky jsem říkala, že se vdám ve dvaceti letech – věděla jsem, co chci, a držela jsem se toho. Jako dítě z vesnice jsem toužila po vzdělání. Vyrůstala jsem v poválečných letech a dobře si pamatuji, jak těžký byl tehdejší život. Chtěla jsem být novinářkou, ale bála jsem se hned opustit vesnici a vyrazit do Kyjeva. Nakonec jsem nastoupila na veterinární institut ve Lvově. Proč? Protože jsem milovala zvířata. Na vesnici jsem byla s nimi v každodenním kontaktu, byla to pro mě známá a přirozená volba.

Ve farmaceutické továrně jsem pracovala více než třicet let, postupně jako veterinářka, chemička, mikrobioložka a nakonec vedoucí výroby. V padesáti letech jsem odešla do důchodu. Měli jsme krásnou vesnici a lidé měli práci, ale pak se všechno

rozpadlo. Továrnu se nepodařilo zachránit, a tak se dnes musíme dívat na ruiny – a nikdo neví, kdy a jestli se to vůbec obnoví.

Se svým mužem jsem prožila 60 let v jediném manželství, ale teď už tu není. Zůstali mi synové, kteří se ke mně chovají velmi laskavě, považují mě za malé dítě. Když přijdou, často mi donesou v kapse pomeranč, mandarinku nebo jablko. Lidé mi říkají, jak jsou moji kluci hodní, a já odpovídám, že je třeba umět je dobře vychovávat. Když byli chlapi malí, říkala jsem jim, aby se neohlíželi na to, kým jsou jejich rodiče, ale aby žili podle sebe.

Nejsem zvyklá nepracovat. Sama si vařím a zvládám většinu věcí. Snažím se udržovat jakžtakž pořádek. Mám malé hospodářství, abych neseseděla se založenýma rukama a cítila, že mám stále co dělat. S lidmi teď komunikuji jen málo – většinou nikdo nemá náladu a každý je něčím zaneprázdněný, každý myslí spíš sám na sebe. Hodně času trávím s mobilem v ruce a občas luštím křížovky. To je vlastně celý můj „pracovní“ den.

Telefon zapínám hned ráno. Podívám se nejprve na počasí a pak na všechny zprávy – hlavní i místní. Sleduji prakticky všechno, ale ruské kanály už vůbec nezapínám. Dříve jsem je sledovala, dnes už nemám potřebu.

V Sovětském svazu bylo 25 farmaceutických továren – ve střední části Asie, v Rusku i v Bělorusku. Všechny podléhaly Moskvě, takže kvůli specifikům naší práce jsme často jezdili do Ruska. Rusky umím perfektně, učili jsme se to tehdy důkladně – gramatiku, pravopis, vše. Ale teď, když jí musím mluvit, cítím bolest. Měli jsme mezi Rusy mnoho přátel, ale dnes je náš vztah úplně jiný. Postupně k nim ztrácím důvěru.

Dřív za mnou často jezdila vnoučata, i děti mě často navštěvovaly, já sama jsem někdy chodila. Teď je ticho. Skoro nikdo nepříjždí – a vlastně ani nechci, aby mladí jezdili. Takové jsou dnešní časy. Před plnohodnotnou válkou se spolu lidé bavili mnohem víc. Dnes se stejně mluví jen o jednom. A o válce se mluvit nechce, hned to člověka rozruší.

Pamatuji si různé časy i všechny prezidenty. Ano, peněz bylo málo a na všechno nestačily, ale lidé byli spokojenější, veselejší. A já byla mladší, měla jsem pořád co dělat. A dnes? Táhne mi na jednaosmdesát – to už je úctyhodný věk.

Teď, když se život pomalu chýlí ke konci, přijímám věci takové, jaké jsou. Dřív jsem dokázala mnohé přejít mávnutím ruky, dnes si dělám kvůli všemu starosti. Bojím se o děti, o Ukrajinu. O ty, kteří umírají. Stařecká lítost mě asi začíná znepokojovat nejvíce. Je mi líto všeho i všech – blízkých i úplně neznámých lidí, bez rozdílu.

Co si tak pamatuji, vždycky jsem chodila koledovat. Až do patnácti let jsme ve vesnici koledovali pravidelně. Dokonce i teď za mnou děti pořád chodí. Nikdy před koledníky nezavírám dveře a vždy se snažím mít pro ně něco připraveného; a nešetřím, ráda jim něco dám. Moc mě těší, že za mnou přicházejí, že mě chodí pozdravit. Když jdu po silnici, zdraví mě už šesti-, sedmiletí kluci, protože vědí, že babička Šura pro ně vždycky něco má.

Přála bych si, aby se zachovaly naše tradice – tance i lidové písně. Lidové písně jsou velmi krásné, ale postupně se na ně zapomíná. Nejvíce mi utkvěla v paměti tatínkova oblíbená píseň „Hej na kopci, tam ženci žnou“, kterou mám dodnes moc ráda. Rodiče ji vždycky zpívali po večeri. Vlastně jsem vyrostla na písních. Ať byl život jakkoli těžký, maminka s tatínkem večer vždycky zpívali. Uvařili večer z toho, co bylo, a místo aby šli spát, sedli si spolu a zpívali – navzdory všem těžkostem.

Je velmi důležité vážit si rodiny – a právě to jsem se snažila předat svým dětem. Ať se stane cokoli, rodina se nemá rozdělovat, ani kvůli dědictví. Rodina je jen jedna, jinou si vybrat nemůžete. Bratr nemusí být takový, jakého byste si přáli, sestra také ne, stejně jako otec či matka – ale jsou vám dáni Bohem. Je třeba je přijímat takové, jací jsou. A pokud něco nefunguje, je lepší se snažit to napravit než se od sebe odvrátit.

Často říkám, že život je dán všem, ale stárí jen vyvoleným. Myslím, že jsem si ho zasloužila, a děkuji Bohu, kolik let mi bylo dopřáno. Hlavně za to, že jsem je prožila dobře – bohatý, pestrý život. Považuji se za šťastného člověka.

Naději mi dávají úspěchy našich ozbrojených sil. Když se jim na frontě daří lépe a je méně obětí, hned se mi uleví. Klidněji je mi i tehdy, když je méně ostřelování a bombardování. Výpadky elektřiny snáším bez reptání – vždycky si řeknu, že mám střechu nad hlavou a neprší mi na ni. Myslím přitom na naše chlapce v zákopech, kterým padá na hlavu všechno možné. Ve srovnání s lidmi, kteří museli opustit domovy a začínat jinde od nuly, jsem měla velké štěstí. To, co prožívají oni, je obrovská tragédie.

I když se nám dostává velké pomoci, zůstává tu jedno „ale“. Přála bych si, aby se k nám svět choval s větším porozuměním. Aby pochopil, že jsme mírumilovný národ. Nezávislost jsme získali teprve nedávno – předtím jsme byli prakticky součástí Ruska. Pamatuji si, že když jste přijeli do Moskvy, bylo tam všechno, zatímco na obyčejnou poltavskou klobásu se u nás stály fronty. Přitom jsme měli bohatou půdu, krásné klima, moře – všechno. A přesto jsme žili v bídě. Tehdy i dnes. Pro země s dlouhou historií státnosti je těžké to pochopit.

Jsem ale pohostinná – umíme přijímat každého. Soudím podle sebe: přijde host, nabídnu mu čaj. Kdo se ocitne v nesnázích, tomu pomohu, pokud to jen trochu jde. Jsme pracovití, i když máme mnoho nedostatků. Za tak nízké mzdy, jaké máme, by jinde pracoval málokdo. Máme nejnižší důchody v Evropě. Přesto věřím, že nejen my, ale i Evropané si přejí, abychom se měli dobře. Protože pokud se naše hranice jednou stane hranicí ruskou, nebude se lépe žít ani jim.

Říkávalo se, že každý Ukrajinec má v životě zasadit strom a vychovat syna. Sázeli jsme stromy, vychovávali děti. A dnes to všechno ničí válka. Synové vyrostli – a válka nám teď bere to nejcennější. Přesto věřím ve vítězství. Čekám na něj. Nechci zemřít dřív, než se dozvím, jak to všechno skončí.

Ptala se SVITLANA DOVHAN
Přeložila JEKATERINA GAZUKINA

FOTO: ARCHIV OLEKSANDRY PAVLJUK



Oleksandra Pavljuk



OLEKSANDRA OLEKSANDRIVNA PAVLJUK je matka dvou synů a babička. Narodila se za druhé světové války a těžká poválečná léta prožila na vesnici. Pamatuje si potlačení pražského jara i všechny prezidenty nezávislé Ukrajiny. Jako veterinářka zasvětila většinu svého profesního života práci v Hožulivské farmaceutické továrně ve své rodné Poltavské oblasti. V podniku, který vyráběl vakcíny pro hospodářská zvířata, začínala jako veterinářka a propracovala se až k postu vedoucí výroby. Vždy ji to táhlo do světa, a tak hodně cestovala: pracovala na dalekém severu Ruska, poznala různá místa Ukrajiny i dalších zemí socialistického bloku a snila o tom, že se jednou podívá do Střední Asie.

Zanedlouho po rozpadu Sovětského svazu byl provoz továrny ukončen, protože se firma nedokázala přizpůsobit nové ekonomické realitě. Vesnice, která kolem ní vyrostla, však zůstala. Oleksandra Oleksandrivna zde žije dodnes. Na venkově je často špatný signál a nyní, kdy dochází k výpadkům elektřiny, je situace obzvláště složitá. Rusko opět útočí na ukrajinské elektrárny, takže dodávky elektřiny jsou velmi omezené.

REMARQUE PÍŠE O „MLADÝCH CHLAPCÍCH, KTERÍ BYLI PODVEDENI.“ ALE PRO NÁS JE TATO VÁLKA NIKOLIV O PODVODU, ALE O PŘEŽITÍ. POKUD „PROSTĚ PŘESTANEME STRÍLET“ NEBUDEME EXISTOVAT

OLEKSIJ PALJANYČKA



Když se seznamuji s novými lidmi, obvykle říkám, že se jmenuji Oleksij a že jsem divadelní kritik. Přinejmenším jsem jím byl. Teď sloužím v armádě. Myslím, že to při prvním setkání stačí.

Pokud se mě ptají, odkud jsem, a já jim odpovím, že „z Malé Zahorivky“, většinou to nikomu nic neřekne. Málokdo si něco vybaví pod toponymem „Malá Zahorivka“. Proto jsem to dříve říkal jednoduše, že jsem z Černihivské oblasti. Někdy jsem studoval v malém městě Pryluky – to je také Černihivská oblast. Studoval jsem pedagogiku, kterou jsem si vybral jen proto, že jsem chtěl co nejdřív odjet od rodičů. Tehdy jsem nevěděl, co chci od života, proto jsem ani dlouho nepřemýšlel nad tím, kam budu dělat přijímačky.

Vesnice, ve které jsem se narodil, pro mě zůstává důležitým místem, i když je silně spojena se smutkem. Na Ukrajině, a obzvláště v Černihivské oblasti, vesnice vymírají. Pamatuji si, jak jsem o tom poprvé četl jako o trendu ještě v nultých letech. Ale později jsem tento trend viděl na vlastní oči. Vesnice, kde žila moje babička, je skoro vylištěná: dnes tam zůstalo jen několik domů, v nichž ještě někdo bydlí. Ačkoli na počátku šedesátých let tam do prvních tříd, od prvního do třetího, chodilo asi čtyři sta dětí.

Zažil jsem dobu, kdy mládež chtěla za každou cenu opustit vesnici. Nebyly tam žádné možnosti, aby si lidé vybudovali vlastní život. Nejspíš tam nejsou ani dnes. Všeobecně je Černihivská oblast jedním z regionů Ukrajiny, kde vesnice mizí nejrychleji. Po dobu nezávislosti naší země tu desítky obydlí

míst prostě přestaly existovat. Z mapy Černihivské oblasti zmizelo nejméně 55 vesnic, osad a usedlostí.

Další škody způsobuje válka. A i když tam bývám jen velmi zřídka, pociťuji obrovský smutek z toho, že minulost je něco, k čemu už se nelze vrátit. Ale ať chceš, nebo nechceš, ta místa tě nutí propadat se do vzpomínek. A vzpomínky nás formují.

Někdy si vzpomenu na náš dům, na velkou rodinu – bylo nás pět dětí – a na své tehdejší nepochopení chudoby, ve které jsme žili. Vzpomenu si na problémy, s nimiž se rodiče potýkali po rozpadu Sovětského svazu. Nyní se jejich vyprávění a historické texty, které si pročítám, jakoby vrství a projevují skrze naše dětské fotografie – a teprve teď začínám chápat, co se tehdy doopravdy dělo.

Je tu ještě jedno místo. Dub a kaštan, které rostou..., vlastně spíš „*kterí žijí*“. Zní to zajímavě: „...*dub a kaštan, kteří žijí vedle domu mých rodičů*.“ Poblíž těchto stromů jsem prožil dětství. Na houpáče přivázané ke kaštanu jsem poprvé pochopil, že se mi dělá špatně z houpaní. Rovněž jsem si tam uvědomil, že se panicky bojím výšek. Vlastně když si vzpomenu na dětství, tak si vybavím tyhle dva stromy – jako by na nich moje dětství zůstalo. Je to velmi soukromý prostor: pokud by zmizely, nikdo kromě mě by si toho ani nevšiml.

Lvov se stal mým druhým domovem. Na úrovni pocitů mi Lvov připadá dokonce tělesně mnohem lehčí než Malá Zahorivka. Hovořil bych zde až o bezpečí – pokud to slovo má na Ukrajině ještě vůbec nějaký význam. Lvov si nejvíce spojuji s nočními procházkami pod lampami s téměř prázdnými ulicemi. Miloval jsem procházky za doprovodu hudby ve sluchátkách, ale naposledy to bylo před čtyřmi lety. A také vůni kávy. Je všude. Zvuky tramvají... Banální, skoro turistické věci. A to vše je Lvov.

Ve Lvově jsem absolvoval studium a stal se divadelním kritikem. Nebyla to přímá cesta. V jednu chvíli jsem vážně uvažoval o emigraci – dokonce jsem rok a půl žil v Norsku, v nádherné, bezpečné zemi. Ale tam jsem si náhle velmi jasně uvědomil: ať budu kdekoli, zůstanu Ukrajinцем. A v ten moment se pro mě téma migrace proměnilo v téma kulturní výměny. Vrátil jsem se na Ukrajinu a vědomě jsem se pustil do budování kariéry divadelního kritika.

Postupně jsem stále ostřeji pociťoval, že divadlo je hluboce politické umění. A během války jsem se už nemohl „prostě věnovat divadlu“. V roce 2023 jsem dokončil magisterské studium teatrologie na Lvovské národní univerzitě Ivana Franka a o rok později jsem podepsal smlouvu s Ozbrojenými silami Ukrajiny.

Dnes vypadá moje každodenní rutina úplně jinak. Vlastně už neexistuje ani den, ani noc. Neexistují dny v týdnu, neexistuje osobní prostor, neexistují životní plány. Mezi vzlety bojového letectva si mohu s někým promluvit, něco si přečíst nebo si zdřímnout – toť všechno. Všechno se proměnilo v jeden nepřetržitý pracovní den. A ten den skončí až tehdy, kdy Rusko zastaví svou ofenzivu.

Samozřejmě existují tzv. volné dny. V tyto dny mohu prospat celý den, číst knihy nebo psát texty. V ideálním případě bych chtěl v roce 2026 napsat knihu – doufám, že na to budu mít čas. Ale v armádě ve skutečnosti žádné volno neexistuje: úkoly se mohou objevit kdykoli, třeba i ve tři hodiny ráno, ve tvém, jakože volném dni.

Všeobecně náš každodenní život na pozicích vypadá surrealisticky. Vaříme jídlo na plynovém turistickém vařiči, zatímco pár kilometrů od nás probíhají střelecké boje, vsude okolo střílí minomety, čas od času přilétají „grady“ neboli raketomety a kaby – řízené

FOTO: ARCHIV OLEKSIE PALJANYČKY



Oleksij Paljanyčka



OLEKSIJ PALJANYČKA je ukrajinský třiatřicetiletý divadelní kritik a voják Ozbrojených sil Ukrajiny. Před válkou psal o divadle, studoval, budoval si kariéru akademika a kritika ve Lvově i v zahraničí. Po roce 2022 už slova „kritik“, „badatel“, „intelektuál“ nevystihují celý jeho život.

Válka změnila nejen jeho každodenní realitu, ale i způsob, jakým přemýšlel o kultuře, paměti a odpovědnosti. Po dokončení magisterského studia teatrologie v roce 2023 podepsal Oleksij v roce 2024 smlouvu s Ozbrojenými silami Ukrajiny. V současnosti jeho všední dny tvoří služba na pozicích, život mezi vzlety bojového letectva a krátkými pauzami ticha, během nichž čte, píše a snaží se udržet kontakt se světem, který existuje mimo válku.

letecké bomby. Představte si: všude kolem je válka a my si smažíme brambory. I když, což je pravda, se to stává velice zřídka.

Můžeme dlouho pracovat na jedné pozici. Ale když se podmínky pro specializované dronové jednotky stanou kritické a nepřítel se přibližuje příliš blízko, musíme si hledat nové místo – dál od linie kontaktu. Každou pozici je třeba zařídit tak, aby tam byl alespoň minimální komfort, protože na něm pak bude záviset psychická pohoda. V létě si dokonce děláme improvizovanou sprchu.

Když nás stahují z pozic, pobýváme na základnách stálého rozmístění (PPD). Je tam k dispozici teplá voda, možnost najíst se něčeho dobrého a prostě se vyspat – a to už tvoří vzorec štěstí. Ty nejjednodušší věci začnou mít neuvěřitelnou hodnotu. Nedávno mi přátelé darovali malou ledničku – nikoli na pozice, ale právě na PPD. Ve svém deníku, který si vedu už mnoho let, nazývám základny stálého rozmístění svým „třetím domovem“. Jelikož jsem vegetarián, je pro mě důležité mít vlastní potraviny zvlášť – je to další způsob, jak si ve válce zachovat osobní hranice. A samozřejmě do vzorce štěstí patří také knihy. Ve

skutečnosti čtu mnohem méně, než kolik si kupuji knih: od podzimu 2024 dodneska jsem přečetl nanejvýš deset knih.

Největší vliv na mě měly eseje Simone Weilové. Citovala Heroda Velikého a velmi přesně definovala zlo: je to situace, kdy silný dělá, co může, a slabý může jen přijímat nespravedlnost. Četl jsem také Susan Sontagovou, Hannah Arendtovou, Francise Fukuyamu, *Dopisy psané stoikem* od Lucia A. Senecy. Na radě je Aristoteles. Nebo něco z výzkumů o paměti.

Z děl, která nedávno vyšla, se pro mě stala velmi důležitou kniha Artura Dronja *Hemingway nic neví*. Artur bojoval v této válce, kterou vůči naší zemi rozpoutalo Rusko. Na frontě si našel přátele. O přátele přišel. Vrátil se do civilního života. Ve své knize mluví o zkušenostech, které nelze popsat jazykem staré evropské protiválečné literatury. Remarque píše o „mladých chlapcích, kteří byli podvedeni“. Pro nás ale tato válka není o podvodu, nýbrž o přežití. Pokud bychom „prostě přestali střílet“, přestali bychom existovat. Zabíjejí nás za to, že mluvíme ukrajinsky a že jsme se rozhodli žít jinak. To stačilo k tomu, aby přišli a zabíjeli.

Stejně tak jsou pro mě důležité knihy, které napsali Viktorija Amelina, Maksym Kryvcov, Volodymyr Vakulenko, Jevhen Balja – lidé, které zabilo Rusko. Tento seznam by mohl pokračovat donekonečna. Nyní je to všechno součástí naší paměti. Ta nás formuje neméně než vlastní zkušenosti.

Velmi mě drží nad vodou lidé a knížky. Lidé, jak se píše v *Bibli*, jsou „solí země a světlem světa“. I když nejsem vůbec nábožensky založený, co bychom byli bez lidí? A knihy jsou titíž lidé, kteří tě rozhodně nikdy neopustí. Proces čtení je jako skládání sebe sama z různých zdrojů pomocí dílků puzzlu. Zkoušet, přikládat k sobě to, čemu nerozumíš, co jsi ještě nepoznal. A díky knihám to můžeš poznat i pochopit.

Občas píšu texty o divadle, ale poslední dobou čím dál častěji píšu poezii. Tři moje básně budou zařazeny do sbírky v soutěži veteránské literatury „4.5.0“. V poezii rychleji reflektuji prožitě okamžiky této válečné reality. Také pracuji na náčrtu knihy. Část z ní bude zařazena do sbírky veteránských povídek *Voices of Defenders*, která by měla vyjít na začátku roku 2026. Pro mě se svět díky psaní textů zdánlivě stává strukturovanějším. To mě uklidňuje.

O čem bude kniha, zatím těžko říct. V poslední době pořád přemýšlím o tom, že svět nám nepatří. Stáváme se zločinci, když se snažíme zmocnit části tohoto světa. Ale to se přece děje i v každodenním životě, i ve vztazích. Chtěl bych zpřetřhat pouto s touto barbarskou vlastností, kterou v sobě máme. Změnit modus z „mít“ na „být“. Kniha je částečně o tomhle. Částečně o mlčení. A z velké části o paměti.

Jaké jsou mé plány do budoucna? Chtěl bych si nastudovat evropský divadelní trh – především festivaly. Možná pokračovat ve studiu a udělat si doktorát. Uvažuji také o vzdělání v oblasti psychoanalýzy. Teď je to pro mě fyzicky nemožné. A i když válka jednou skončí – a nejsem si jistý, zda skutečně „skončí“, dokud bude vedle nás

existovat Rusko –, mohou se tyto věci ukázat pouze jako úlomky života, který jsem si představoval před vstupem do armády.

Možná to jsou nedosažitelné sny, kterých se držím, abych měl představu, kam bych se chtěl vrátit. I když ne. Přece jenom bych se chtěl hlásit na doktorát z kulturologie nebo antropologie. A také se dál věnovat divadelní kritice. U psychoanalýzy si ale jistý nejsem: čtu mnoho prací z tohoto oboru, ale nevím, zda by se mohl stát mou profesí.

Zároveň se pro mě tohle všechno opírá o jednu základní věc: každý lidský život má smysl. Právě z této hodnoty vychází to, co dělám – v divadle i tady na frontě. Jde o právo být sám sebou a přitom být v bezpečí. O svobodu. Ale kdybych to měl říct jednoduše a prakticky: chci prostě žít normální život. Milovat. Pracovat. Mít právo na svá malá osobní dramata. Mluvit ukrajinsky. Žít na Ukrajině. Vědět, že se moji rodiče v Černihivské oblasti jednoho rána neprobudí v okupaci.

Na Ukrajině máme slovo, které tuto logiku velice přesně vystihuje – *toloka*. Znamená to, že se celá vesnice sešla, aby někomu postavila dům. Pak dalším. A pak ještě někomu jinému. Ne proto, že je to výhodné, ale aby udělali něco dobrého pro někoho z komunity, protože člověk nemá zůstat sám se svou zranitelností. A to je opravdu důležité. Pomoci tomu, kdo to sám nezvládne, je společenská hodnota, která říká, že všechny životy jsou důležité. Je v tom něco, co ponechává prostor pro naději na něco dobrého – dokonce i ve světě války.

Je smutné si uvědomit, že nebezpečí útoku ze strany Ruska existovalo vždy. Ale dokud mělo Rusko vliv na naši vládu, zachovávala se iluze bezpečí – jako by se tomu dalo zabránit. Teď chápu: i kdyby nebylo Ruska, objevili by se jiní šílení vládci. Války tu byly vždy. Impéria nikam nezmizela – jen se naučila maskovat se za demokracie. Nebezpečí bylo vždy. Je tu i teď.

Ukrajince neidealizují. Jsme velice rozdílní. Máme v sobě světlo i temnotu – jako každá společnost. Ale existuje jedna věc, která mě vždy znovu a znovu udivuje – naše schopnost jednat. Ukrajinci jsou velmi podnikaví. Jednou jsem bezděky viděl statistiku, kolik podnikatelských činností zahájili Ukrajinci v Polsku, a byl jsem opravdu udivený. My se rychle přizpůsobujeme, hledáme způsoby, jak přežít, jak vybudovat něco nového dokonce i v ruinách. Možná někomu připadáme odolní. Možná že právě tohle je ta naše národní vlastnost.

A vůbec, okouzlení představou, že lze prostě žít šťastný život – navždy zmizelo. Nezbyvá nám nic než to přijmout. Jiný život nemám, takže musím žít tenhle – i v situaci, kdy jsem ve vojenském krytu pod palbou čtyřiařdvacet hodin denně. Právě tehdy vyvstává nejostřejší otázka: Co znamená žít a kvůli čemu to všechno je?

I když na to není odpověď, zůstávám s rodinou a blízkými lidmi v kontaktu. Zůstává horký čaj. Zůstává kniha, kterou je možné kdykoli otevřít. Teď je tohle můj život. A čásem to prostě přijmeš.

Ptala se VIKTORIJA SOLOVJUK
Přeložila OLESJA PIPAŠOVÁ

AŽ VÁLKA SKONČÍ, CHCI JET DO

→ Nikdy jsem nelitoval volby svého povolání. Když jsem v prvním ročníku přišel za profesorem anatomie, zeptal se mě: „Proč chceš studovat medicínu?“ Odpověděl jsem: „Chci lépe poznat lidi.“ Myslel si, že je to naprostá hloupost. Teď je znám velice dobře. Zvenku i zevnitř.

Jako lékař pracuji už skoro patnáct let. Tato profese změnila můj pohled na lidi. Teď lépe chápu, jak fungují. Mám svou vlastní klasifikaci typů osobnosti, možných reakcí na určité faktory nebo situace.

Měl jsem už v životě období, kdy jsem si myslel, že jsem unavený a že už nechci zažívat pocit stresu a telefonáty ve tři ráno. Někdo umírá a ty se musíš za vteřinu teleportovat, aby ses ho pokusil zachránit.

Jednu dobu jsem pociťoval vyhoření – rok jsem byl pryč. Cestoval jsem po světě, žil v Indonésii a zkoumal Asii. Ale potom jsem se vrátil do Lvova, a ačkoli jsem měl peníze a nemusel nic dělat, stejně se mi zachtělo vrátit se do práce.

Když začala plnohodnotná invaze, měl jsem službu na covidové jednotce intenzivní péče. Bylo to těžké ráno, skoro jsme nespali. Asi na čtyřicet minut jsem usnul, probudil jsem se – a náhle mi říkají, že začala válka. Nebyl jsem na to psychicky připravený. Do poslední chvíle jsem nechtěl věřit, že je něco takového v 21. století možné.

Jsem kosmopolita, ale teď jsem se díky službě vrátil do Slovjansku – i když si ta místa z dětství nepamatuji, je v tom nějaká vnitřní magie: syndrom lososa, který se vrací do své řeky, i když miluje oceán. Ve chvílích slabosti, kdy jsem strašně moc unavený, mě zachraňují moje vzpomínky na cestování. V Kostantynivce, pod neustálým ostřelováním, jsem byl připravený jet, plazit se, běžet do tropů. Stále mám americké vízum a mohl bych klidně odletět, bez problémů překročit hranice – ale to já nechci. Když jsem vstoupil do ZSU, definitivně jsem si uvědomil: je to jako na vipassaně – zpočátku si těch deset dní mlčky odsedím a teprve potom budu vyvozovat závěry. Takže jsem se už mentálně upsal k tomu, že tu budu až do konce.

K zátěži spojené s léčbou pacientů se přidalo i utrpení, bolest, nepochopení ze strany pacientů, co se to vlastně děje. A ty sám se skutečně nacházíš ve stejných podmínkách jako oni, jen zrovna nejsi zraněný.

Musíš se prostě udržet a musíš udržovat ostatní kolem sebe v přibližně normálním psychickém stavu. A to je velká výzva pro mentální zdraví.

Nikdy by mě nenapadlo, že moje generace zažije takovou hrůzu, jako je válka. I když hned bylo jasné, že pomoc lékařů v armádě bude určitě potřeba, se svojí mobilizací jsem nespěchal. Několik měsíců po začátku plnohodnotné invaze – měl jsem totiž v rámci studia na univerzitě odbornou vojenskou přípravu na vojenské katedře – mi zavolali a požádali mě, abych vstoupil do ZSU. Zhodnotil jsem veškerou důležitost této věci a nabídku přijal, i když jsem nikdy nechtěl být vojákem.

Jako mobilizovaný jsem nastoupil do předsunutého chirurgického oddělení. Nejprve jsme absolvovali školení a seznamovali se na základně v západní Ukrajině. Pak jsme se začali po Ukrajině přesouvat. Dnipro, Sumy, výjezdy, Doněcká oblast, částečně jsme se vraceli do Lvova, znovu jsme jeli na východ země. Pracovali jsme v různých úrovních evakuace.

Je strašné vidět zohavená těla našich vojáků. Je hrozné, když je nemocnice přeplněná a ty ani fyzicky nestíháš poskytnout všem potřebnou pomoc. Snažíš se prostě udělat to, co dokážeš. A někdy je děsivé i to, když najednou něco spadne poblíž nemocnice nebo přímo na ni. Uvědomíš si, jak neuvěřitelné je, že jsi právě teď naživu.

Nejtěžší zkouškou ve službě je pro mě nemožnost cokoli plánovat. Sotva si na něco zvykneš – už je zase čas... Dřív se moje rebelská část uvnitř mě bouřila proti tomu, že teď musím někam jet. I když chápu, že je to rozkaz a požadavek doby. Ale ta moje vnitřní část, která má vůli, se velmi silně bránila. Nejsi připravený ani psychicky, ani fyzicky; ty prostě nechceš. A potom pochopíš, že je to nutné – a jedeš. Je to vždycky těžké. Dodnes jsem si na to nezvykl.

Posledního půl roku jsem strávil v Kramatorsku. Pocházím ze Slovjansku, jsou to sousední města, ale v Kramatorsku jsem předtím nebyl, jen jsem o něm slyšel. Teď, v dospělosti, se pro mě toto město stalo jakýmsi městem síly, protože mě energeticky velmi nabíjelo. Navzdory strašlivým útokům a smrti lidí tam docházelo k jakémusi neuvěřitelnému stmelení s bratry spolubojovníky, s lidmi z různých regionů země, které bych jinak nikdy nepoznal, kdybych nešel sloužit. Často to bylo samozřejmě strašné: jedete a nevíte, jestli v autě zafunguje rušička, jestli na vás poletí dron, nebo ne. Asi po měsíci strach otupěl a bylo to snazší. Ale na začátku se vám prostě nechce umřít.

Moje lékařská rutina se nezměnila, ale můj každodenní život se výrazně proměnil. Proto se snažím chránit si své drobné rituály, abych se cítil pohodlně. Může to být například večerní příprava černého čaje Pchu-er nebo si mohu dát mango, které dva týdny leželo a čekalo, až ho sním. Poslouchání hudby, komunikace s blízkými. Někdy – teď už velmi zřídka – meditace a sport. Je to taková sebekázeň, která mi pomáhá přežít v této realitě.

Během posledních čtyř let jsem byl nucen zrychleně dospět. Ztratil jsem osoby, které mi byly velmi drahé. Souvisí to s válkou, ale také nesouvisí. Smrt otce a zmizení mého kamaráda z dětství, jehož smrt byla později potvrzena na frontě.

Nenávídím válku a chci, aby skončila co nejdřív. Ale ne na náš úkor.

Za ty čtyři roky jsem se však naučil přežívat. Někdy to znamenalo vymyslet, jak se umýt v opuštěném bytě v pátém patře, kde žijí holubi. Nebo vymyslet, kde sehnat jiné bydlení. Nebo v sobě najít sílu a dojít do obchodu pro jídlo – protože jsi v hluboké depresi a prostě jsi několik dní nejedl. Myslím, že je to v jistém smyslu také umění přežít.

Často mě inspirují vojáci, kteří přijíždějí z bojiště. Nakolik jsou silní, nakolik jsou mocní. Ve srovnání s nimi si připadám jako unavený hadr, který chce jediné spát a nikoho nevidět. Oni mě někdy svým přístupem a svou silou ducha podněcují mnohem víc, než já dokážu v tu chvíli je. I přesto, že to jsou moji pacienti.

Až skončí válka, chci jet do Indonésie, na ostrov Komodo. Jsou tam varani a růžové pláže. Taký sním o tom, že si koupím vlastní dům. Někde tady, na západě Ukrajiny. Anebo možná na jihu země. Mám kolegu Mustafu, plánovali jsme spolu pěstovat vinnou révu a filky.

Na Ukrajině bych cizincům chtěl ukázat Lvov, polopoušť Olešivské pisky, Azovské moře, Krym... A pokud bych měl být opravdu ambiciózní – svůj les v Mykolaivské oblasti, ve vesnici Matvijivka. Je to nádherné místo. Ale člověk tam musí být se mnou, aby to všechno viděl mýma očima.

Mám rád naše lidové tradice – scházet se o svátcích u jednoho stolu, společně něco vařit. U nás doma se například na Vánoce vařil tradiční pokrm kuťa a troška z něho se házela ke stropu, aby se zjistilo, jak úrodný bude příští rok. Podle toho, kolik kuti se přilepilo ke stropu, se usoudilo, jaká bude úroda. U nás to vždycky dělal tatínek.

Na cestách jsem pochopil, že všude jsou problémy. Tady nebo tam, jen si prostě vybíráte, s jakým typem problémů se setkáte. Proto jsem pro sebe otázku emigrace zavrhl. Chci cestovat, jezdit na návštěvy, ale vždy se vracet do svého prostoru, kde už znám ten ráj, ten blázinec i to peklo.

Ale teď mám pocit, že se život v určitém okamžiku zastavil na pauze. A opakovaně musím vyvinout úsilí, abych zmáčkł „play“. Život už neutíká tak jako dříve, automaticky.

Myslím, že naše silné stránky jsou laskavost a nefalšovaná upřímnost. Skutečná, podporující upřímnost. Ta jednoduchost je ve skutečnosti velmi složitá. Protože umožňuje vidět složité a důležité věci v něčem poměrně jednoduchém.

Cizinci si možná nevšímají naší empatie a schopnosti podporovat. Velmi profesionálně předstíráme, že nás to nebolí, umíme být silní. Jsme dost otužilí podmínkami, ve kterých naše společnost existuje, i naší historickou zkušeností.

Řeknu to jako lékař: pomoc obvykle žádáme až v kritickém stavu. Léčba u nás začíná resuscitací. Ale teď vidím, že se

FOTO: ARCHIV ROMANA BUTCHAREJE



Roman Butcharej, Kramatorsk



ROMAN BUTCHAREJ je čtyřicetiletý anesteziolog, který od července 2022 dodnes slouží jako lékař v řadách Ozbrojených sil Ukrajiny (ZSU). Náš rozhovor jsme uskutečnili ve Lvově, v kuchyni s nádherným výhledem na Staré město a s krásným akváriem v místnosti. To je teď ovšem téměř prázdné – za dobu, co je Roman v armádě, ryby skoro nepřežily. S pokojovými rostlinami je to o něco lepší.

Před šesti lety si Roman koupil byt ve Lvově. Předtím pracoval jako anesteziolog určitou dobu v Rovníkove Guineji a v Kambodži. Vyrůstal na jihu Ukrajiny, v Mykolaivské oblasti, narodil se však ve Slovjansku v Doněcké oblasti. Jeho otec byl vystudovaný ichtyolog a rybářský technik – ale láska k přírodě Romanovi navždy zůstala. Stejně jako jeho akvária. Byl to otec, který mu vlastně navrhl stát se lékařem – i když v dětství chtěl být Roman veterinářem. Studoval a začínal pracovat na Krymu, v Simferopolu. Když v březnu 2014 začala anexe Krymu, byl na dovolené v Thajsku. Myslel si, že je to všechno nějaká absurdita a že se všechno brzy vrátí do normálu.

společnost mění a učí se o sebe pečovat, nedostávat se do kritických stavů. To je dobrý příznak.

A přál bych si, aby lidé, kteří si tento rozhovor přečtou, také nebyli lhotejní. To je záruka toho, aby válka nepokračovala. Lidé mají být lidmi. Evolučně jako bytosti se musíme navzájem podporovat. Motýlí efekt nikdo nezrušil. Proto si velmi vážím kolegů ze zahraničí, kteří mi dál pomáhají a připomínají mi, že jsou nablízku.

Ptala se a sestavila JEVHENIJA NESTEROVYČ
Přeložila OLESJA PIPAŠOVÁ



Roman Butcharej a jeho kolegové v Kambodži

JEDINÉ, CO SI OPRAVDU PŘEJI, JE JEDNOU POCÍTIT PROSTÉ SLOVO „PŘEŽITO“ A VIDĚT TŘI TALÍŘE

NA STOLE

FOTO: MARIA HNP

Svitlana v inscenaci *Lesia. (Její) Historie*

MODERNÍ DIVADLO



Když se seznamuji s novými lidmi, obvykle začínám svým jménem – jmenuji se Svitlana. Ve formálních situacích říkám: jsem herečka, pracuji v současném postdramatickém Divadle Lesji ve Lvově, jsem také režisérka. Jsou to klišoidní slova: definují mou profesi, dávají najevo, čím se zabývám. Ale téměř nic nevypovídají o tom, kým skutečně jsem.

Pokud mě lidé chtějí lépe pochopit, dodávám: jsem matka tříletého syna Lesje. To znamená, že jsem často nevyspalá, neustále se soustředím na někoho jiného, jsem pozorná k detailům a zároveň velmi citlivá. A také jsem manželkou vojáka. V těchto slovech už není žádná neutralita: je v nich úzkost, čekání, nemožnost zůstat stranou. Můj život je plný očekávání – jakýchkoli krátkých či dlouhých zpráv, telefonátů, oznámení. Nemohu být k válce lhostejná, protože žije v mém domě, v mém tichu, v mé lásce.

Nemohu jmenovat jen jedno místo na Ukrajině, s nímž se spojuji. Lvov je město mého narození a tvůrčího startu. Zde jsem se poprvé začala rozvíjet jako herečka a ponořovat se do divadelního světa. Právě zde začalo mé dlouhé hledání „mého“ divadla a „mé“ scény. Nastupovala jsem do meziměstských autobusů a jezdila na konkurzy do jiných měst – do Rivne, Čerkas, Luhansku, Oděsy, Chersonu.

Později, v letech 2013–2015, jsem pracovala v Černovickém hudebně-dramatickém divadle Olhy Kobyljanské, ale celou tu dobu jsem snila o jediném – pracovat v Černihivu s režisérem Andrijem Bakirovem. Nakonec se mi tento sen splnil.

MĚSÍC UKRAJINY

Od roku 2015 do roku 2022 jsem byla herečkou Černihivského oblastního akademického ukrajinského hudebně-dramatického divadla Tarase Ševčenko. Právě Černihiv se stal městem mého opravdového profesního růstu a formování. Dodnes si toto město spojuji se zvukem starých kostelních zvonů a divadelních zvonků před vstupem na scénu. Černihiv mi daroval mého manžela. Seznámili jsme se v divadle. V únoru 2022 jsem byla v sedmém měsíci těhotenství. S manželem jsme připravovali společné představení, které mělo mít premiéru na Den divadla 27. března. Ale osud tomu chtěl jinak a k premiéře nedošlo. Začátek plnohodnotné invaze jsme zažili v Černihivu – v městě třicet kilometrů od hranic s Ruskem. Místo klidného očekávání narození prvního dítěte jsme únor 2022 strávili v krytu. Pamatuji si sklep divadla. Vozili nám pomeranče. Herečky sušily chléb na suchary. Pod ostřelováním jsme stáli ve frontách na poslední potraviny. Ne-daleko nás pak byly zasaženy kino a hotel – slyšeli jsme to všechno spolu s dítětem, které jsem nosila pod srdcem. A tehdy se už Lesjovi zachtělo přijít na svět.

Pamatuji si cestu do porodnice v kouři visícím ve vzduchu. Držela jsem v rukou ukrajinskou vlajku, aby bylo jasné vidět, že jsme „naši“, nikoli ruští okupanti. Lékaři vyšli z krytu, otevřeli dveře a řekli: „Rychle, rychle – to je naše herečka z divadla.“ Tekla mi krev po nohou, ale ještě jsem nerodila. Nemohli mě nechat v nemocnici, ani mě vyšetřit. Řekli, ať se vrátím do krytu a jsem připravená родit tam. Toho dne jsem do našeho krytového chatu poslala návod „jak родit v domácích podmínkách“. Takové instrukce se tehdy začaly masově objevovat na internetu, protože už byly případy, kdy ženy rodily v metru během raketových útoků. Hledali jsme, čím v případě potřeby přestříhnout pupeční šňůru a jaké nástroje bychom mohli potřebovat.

Všechny dětské věci zůstaly v našem bytě. Vybírali jsme je s láskou a bolelo mě pomýšlení, že by mohly zmizet spolu s naším domovem. Později jsme si je přece jen odvezli – bylo to to jediné, co jsme si odvezli z našeho života v Černihivu. Z města jsme odjížděli neoficiálními, nebezpečnými cestami – výjezd byl zablokovaný. Na okrajích silnic byly nápisy „miny“. Nevěděla jsem, zda přežijeme... ale přežili jsme. Můj syn se narodil v dubnu a deset dní nato můj manžel odešel sloužit do armády.

Po narození syna jsem plánovala vrátit se do Černihivu i bez manžela. Den poté, co jsem se definitivně rozhodla, jsem se dozvěděla, že divadlo, kde jsem pracovala, bylo zasaženo raketovým útokem, a musela jsem změnit své plány.

A tak se Lvov, do kterého jsme se dostali po nuceném útěku z Černihivu, nečekaně stal městem mého nového zrození – jako matky, jako herečky, jako člověka. Zde se odehrál můj tvůrčí návrat k divadelnímu životu, ale zároveň se ze Lvova stalo místo neustálého očekávání. Zvláštní místo v mém srdci nyní zaujímá Charkov. Je to město mé dospělosti a mého druhého vzdělání – prostor, ve kterém pro mě začala

nová kapitola života. Režisérské ambice jsem v sobě měla už od školních let, ale tehdy jsem si zvolila herectví. Teď chápu, že to asi bylo dobře. Pro režii je potřeba mít životní zkušenosti – je třeba k ní dozrát.

Právě proto jsem se v roce 2024 rozhodla nastoupit na dálkové magisterské studium režie. Později byl můj manžel převezen do Charkova, což mi umožnilo vidat se s ním i během zkouškového období. Nyní si tedy myslím, že toto mé rozhodnutí bylo skutečně osudové.

Všeobecně, většina našich dnešních rozhodnutí vůbec nevzniká z komfortu, ale z nutnosti žít dál navzdory všemu. Dokonce i teď zůstávají ukrajinské služby – zdravotnictví, banky, státní instituce – kvalitní a dostupné. V Charkově, kde jsou útoky intenzivnější, lidé i nadále chodí kupovat čerstvý chléb, plánují dovolené, řeší pracovní věci, zatímco nad městem bzučí drony. Nemůžeme žít neustále v krytech nebo v metru – poplachu zabírají většinu dne. Žijeme ve stavu, kdy se každým dnem můžeme stát terčem útoku, a zároveň jedeme kupovat vánoční světýlka do domácnosti nebo se učíme koledy, protože se blíží Vánoce.

Totéž dělám i já. Pocit stability mi dávají drobné, zarputilé věci: každodenní sprcha, čisté vyprané oblečení, péče o sebe. Nikdy si nedovolím vypadat neupraveně, i když je mi uvnitř velmi těžko. Tyto každodenní rituály mi dávají pocit, že mi život stále patří. Je to můj způsob, jak si udržet půdu pod nohama.

Můj den je tvořen každodenními povinnostmi, prací, projekty a snahou najít si čas, abych mohla být skutečně se synem, a potom znovu usnout v osamění. Někdy se k obvyklým činnostem přidá raketová hrozba – takže vezmu syna a scházím s ním uprostřed noci do krytu. Po odvolání poplachu se zase vracím ke stejnému rytmu. Nikde se necítím fyzicky v bezpečí. Snad jen v manželově náručí. Dokonce během ostřelování ve Lvově, když jsme byli poprvé všichni tři spolu a manžel měl tehdy dovolenou, jsem se já i dítě cítily mnohem klidnější jen proto, že jsme byli spolu.

Za ta léta jsem se stala mnohem smutnější. Nepocítuji tolik radosti jako dříve. Zřídka mám radost. V mnohých věcech jsem se zklamala a velmi jsem dospěla. Nej-důležitější věc, kterou mě naučila válka, je mít plán B, plán C i plán D. Být připravená na různé scénáře, i na ty, na které se mi nechce myslet.

Nyní kreativně spolupracuji s veterány, kteří byli zranění. Je mi s nimi dobře. Považuji je za nejlepší lidi naší země. Mají v sobě hloubku, ticho a sílu, které se nedají naučit nikde jinde než ve válce. Nedávno jsem režírovala divadelní hru *Penelopeja*. Je to příběh vyprávěný ne z pohledu Odyssea, ale z pohledu té, která čekala. Všechny herečky v představení jsou manželky a partnerky vojáků, kteří dnes brání Ukrajinu. Přidaly jsme do hry vlastní zkušenosti – život v očekávání, život v pauze.

Velmi mě inspiruje můj syn – to, jak roste. A zároveň mě bolí, že se to všechno odehrává bez mého manžela Denyse. Ráno vařím kaši, rozdělím ji do dvou talířů, syn Les ukazuje na třetí a ptá se: „Táta?“ Já

FOTO: VIRA KRAŠULIA



Svitlana Feděšova, v pozadí její manžel



SVITLANA FEDĚŠOVA je čtyřiatřítiletá ukrajinská herečka, režisérka a dobrovolnice ze Lvova. Pracuje jako herečka v současném postdramatickém Divadle Lesji (Lvovské divadlo Lesji Ukrajinky) a jako režisérka vytváří divadelní inscenace na společensky důležité témata. Přežila obléhání Černihivu, kde pracovala v divadle spolu se svým manželem režisérem, v době, kdy byla v sedmém měsíci těhotenství. Během války porodila syna a deset dní nato její manžel nastoupil vojenskou službu do Ozbrojených sil Ukrajiny. Od té doby je její každodenní život rozdělen mezi jeviště a dětský pokoj, mezi noční úkryty před ostřelováním a zkouškami, mezi mateřstvím a neustálé čekání na zprávy z fronty.

mu na to odpovídám: „Synku, až přijede, budou ty talíře tři.“ Vzpomínám si, jak zvonil zvonek u dveří, malý příběh a křičel: „Táááto!“ – „Ne, miláčku, to je chůva,“ odpověděla jsem mu, protože jsem musela běžet na zkoušku. Pak přišel hlasitý dětský pláč a moje tiché slzy. Teď už Les povyrosl a již ke dveřím hned neběží. Dívá se na mě vážně a ptá se: „Mami, je všechno v pořádku?“ Když zazní poplach, často opakuje: „Táta a děda nás ochraňují.“

Věřím, že to překonáme. Na to si nelze zvyknout – lze to jen prožívat, den za dnem, s přijetím. Nechci na to někdy vzpomínat, ale ani na to nechci zapomenout. Jediné, co si opravdu přeji, je jednou pocítit toto prosté slovo: „Přežito.“ A vidět tři talíře na stole.

Možná se právě z takových velmi soukromých věcí skládá to, čemu se říká odolnost. Nikoli z hlasitých slov, ale ze schopnosti žít den za dnem – čekat, pracovat, milovat a věřit. Zdá se mi, že cizinci zcela tak úplně nevidí jednu vlastnost ukrajinské společnosti – hloubku naší odolnosti a profeseionalitu. Naši vnitřní potřebu zachovat sebe sama, zachovat svou identitu a nechat ji rozplynout ve válce. My nejenže vydržíme, ale i nadále rosteme, učíme se a tvoříme, i když se kolem nás hroutí svět.

Přála bych si, aby si čtenář v Česku zapamatoval o Ukrajině jednu jednoduchou věc: naši nezlomnost.

Ptala se **VIKTORIJA SOLOVJUK**
Přeložila **OLESJA PIPAŠOVÁ**

ÚNOR—BŘEZEN 2026

VOLODYMYR
RAFEJENKO

NEJSI TO TY, KDO OVLÁDÁ JAZYK. TO JAZYK OVLÁDÁ

TEBE

FOTO: ARCHIV VOLODYMYRA RAFEJENKA



Volodymyr Rafejenko



Obvykle se představuji velmi jednoduše: Volodymyr Rafejenko, ukrajinský spisovatel. Sám sebe nepopisuji – jsem spisovatel, takže mým úkolem je popisovat především jiné věci. Pokud je ale důležité o mně něco vědět, pak asi to, že mým rodným jazykem je ruština. A také to, že po okupaci mé malé vlasti Ruskou federací jsem se ve věku pětácti let začal učit ukrajinsky a dnes píšu romány, divadelní hry, eseje i básně už pouze v tomto jazyce.

Nejsilněji jsem spjatý s tím Doněckem, který zničili Rusové a který už nikdy nepůjde obnovit. Narodil jsem se tam a vyrostl. Někde tam se dodnes po prosluněné ukrajinské stepi prohání moje dětství a mládí. Můj život se tehdy příliš nelišil od života jiných lidí. Škola, práce, večerní studium na Doněcké univerzitě, dva roky vojny, poté pokračování ve studiu na filosofické fakultě. Dlouhou dobu jsem jinou Ukrajinu v podstatě neznal. Nikam jsem nejezdil, pouze v dětství na venkov k příbuzným do Sumské oblasti. Dokonce jsem si jistý čas myslel, že právě Doněck je tou skutečnou Ukrajinou a že žádná jiná neexistuje.

Až po vojně, když mi obě moje babičky celkem otevřeně, ale v určitém smyslu potajmu vyprávěly, co jejich paměť uchovála o politických represích a hladomoru z počátku třicátých let – byl to pro mě impuls ke změně mého sovětského, dost infantilního vnímání světa. Zásadně se ovšem můj pohled na svět změnil až po začátku války.

Literární vazby mimo Doněck jsem dlouho neměl. Kromě doněckého literárního okruhu jsem se s nikým neznal. Psát jsem začal poměrně pozdě. Do svých pětácti let nebo čtyřiceti let jsem psal převážně „do šuplíku“. Myšlenka, že bych někdy mohl psát ukrajinsky, byla do roku 2014 zcela nemyslitelná. Do té doby jsem o jazyce neuvážoval jako o existenciální otázce.

Svět se začal skutečně měnit s počátkem ruské agrese v roce 2014. Většina mých známých zaujala proukrajinské postoje, ale byli i tací, kteří se postavili na stranu „ruského světa“. Naše osudy se tehdy rozešly.

Když do Doněcku vstoupili ruští ozbrojenci v čele s Girkinem, bylo zřejmé, že to nebude krátkodobá epizoda. Uvědomil jsem si, že nemohu žít ve městě, které řídí tento typ lidí.

Dvanáctého července 2014 jsem odjel do Kyjeva. Neměl jsem tam přátele, jen několik známých. Odjížděl jsem téměř bez peněz, s minimem věcí a bez jakékoli představy, co bude dál. Nejprve jsem dva týdny bydlel u jednoho kyjevského známého, poté nás na několik měsíců vzala k sobě rodina jedné novinářky. Nakonec jsme si pronajali byt. Práce bylo minimum, nájem bylo často obtížné zaplatit. Ocítl jsem se ve vyhnanství – bez domova, bez jistoty návratu.

Právě tehdy vznikaly první texty, z nichž se později zrodil román *Dlouhé časy*. Původně to román být neměl. Nejprve jsem začal psát povídky, které měly vyprávět reálné příběhy skutečných lidí, z nichž většinu jsem osobně znal. Po napsání druhé povídky jsem pochopil, že tímto způsobem to dlouho nevydržím. Plakal jsem, psal jsem a znovu jsem plakal. To byl velmi vyčerpávající způsob existence. Proto jsem začal hledat románovou strukturu, která by mi umožnila říct to, co jsem potřeboval říct, a zároveň přežít. Román byl pro mě nástrojem, který mi pomohl přežít a zároveň mi umožnil alespoň částečně pochopit to, co se odehrávalo. Představoval pro mě tehdy jediný možný lék na válku, přinášel mi novou optiku vidění sebe sama, víru v to, že přežijeme, a naději, že budeme žít dál. Dneska ho vidím trochu jinak. Je to kniha upřímná a otevřená, ale zároveň dětsky naivní. Těžko říct, zda upřímnost a naivita jsou nedostatky, ale zdá se, že bez nich by neexistovala ta zvláštní příchuť strašné a zároveň pohádkové skutečnosti, která je v knize přítomna.

V Kyjevě jsem se začal učit ukrajinsky. Každý den jsem něco četl, poslouchal ukrajinské písně, dokonce jsem mluvil sám se sebou ukrajinsky, protože v Kyjevě jsem si tou dobou o ukrajinskojazyčném prostředí mohl nechat jen zdát. Měli jsme sice přátele, kteří mluvili ukrajinsky, ale nevídal jsem je často.

Rozhodující se stala myšlenka napsat v ukrajinštině román. Tehdy jsem pochopil, nakolik ve skutečnosti ten jazyk neumím. Až tehdy začalo skutečné učení: procítání slovníků a učebnic, zaposlouchávání se do jazyka... V určitou chvíli se objevil pocit úlevy – náhle mě osvětila myšlenka, že nakonec to nejsi ty, kdo ovládne jazyk, ale jazyk ovládá tebe – a je jen potřeba mu to dovolit. Když je člověku takřka padesát, je těžké přejít na jiný jazyk. Moje situace však byla v jistém smyslu unikátní. Kromě slovníků a básnických sbírek mě ukrajinsky naučila okupační vojska a ten naprostý děs, který s sebou přinesla. Pokud člověk ruštinu náhle vnímá na fyziologické úrovni jako životní hrozbu, ukrajinština se učí o mnoho snáz. Je jasné, že nejsou špatné jazyky – ale tohle je prostě moje zkušenost. Po roce 2014 jsem se musel naučit ukrajinsky, pokud jsem chtěl být čestným člověkem. A po 24. únoru 2022 jsem musel na ukrajinštinu přejít plně, pokud jsem si přál uchovat důstojnost a sebeúctu.

Prvním románem napsaným v ukrajinštině je *Mondegreen*. Jeho hlavním tématem je ten nesmírný a nemizící rozpor mezi skutečností, kterou vytváří lidská psychika, kulturní a civilizační vzorce, a realitou, která opravdu existuje. Právě v tomto rozporu tkví veškeré štěstí i neštěstí člověka. Jednou z postav je ale samozřejmě jazyk. V románu se ukazuje, že to není tak, že by člověk ovládal jazyk, ale jazyk ovládá člověka. V jazyce se minulé a současné spojuje, aby se nakonec setřely protiklady plynutí času, na scénu se dostává věčnost duše, a to je právě ono setkání s Bytím v celé jeho kráse a nečekanosti. Proměna empirické zkušenosti ve zkušenost vtělenou ve slově se pro mě stala nálehou, téměř fyziologickou nutností – jediným způsobem, jak žít a přežít.

Po začátku plnohodnotné invaze jsem se se ženou ocítl podruhé v okupaci – tentokrát v chatové oblasti mezi Bučou a Borodankou. Několik dní bez elektřiny a mobilního signálu mi ukázalo, že bez kontaktu se světem člověk vydrží hůř než bez jídla. Ale měli jsme štěstí. Naši sousedé při venčení psa zjistili, že na určitých místech se signál chytit dá a dá se tak spojit s blízkými z neokupovaných území. Právě z této zkušenosti vyrostla divadelní hra založená na skutečných rozhovorech konkrétních lidí, *Signály života*. Na konci března nás se ženou dobrovolníci z okupace vyvezli. Byl večer, jeli jsme na západ, vstříc zapadajícímu slunci, nemohl jsem uvěřit, že jsme naživu. Tehdy jsem pochopil, že o tom musím napsat. O tom, jak na volném prostranství v lese desítky lidí křičí do svých telefonů, smějí se, pláčou... Zároveň mi bylo jasné, že próza nebude to pravé – nejlépe posloužila dramatická forma: jen pomocí rozhovorů bylo možné zachytit, jak Ukrajina držela samu sebe nad propastí války, nad propastí té hrůzy, kterou do našeho života vnesli Rusové.

Nedávno jsem napsal dvě jednoaktovky: *Vertep* a *Koncert pro Andyho Warhola*. Kromě toho knihu povídek a esejí pod názvem *Vzpomínky na živé*. Kniha je věnována lidem z Doněcku, kteří jako já opustili svou „malou vlast“ a nemají šanci se tam vrátit. Rozhodl jsem se připomenout všechny, koho mám rád a koho si pamatuji. Hry jsou nasycené básněmi, které fungují v uměleckém prostoru jako písně. V určitém smyslu slova představuje takhle dramatická forma, kterou jsem pro sebe před nedávnem objevil, návrat k poezii. Je to zvláštní věc, protože prozaik se zpravidla ve zralém věku k psaní poezie nevrací.

Válka mě naučila loučit se navždy. Moji každodenní stabilitu dnes drží práce a modlitba. Jsem věřící člověk. Rodina a přátelé z různých koutů světa mi umožňují dýchat. Nemám žádné plány „po válce“. Důležité je zůstat až do samého konce člověkem. Práce se slovem je pro mě nástrojem, jak získat zpět světlo a smysl života.

Ptala se, sestavila a přeložila
TEREZA CHLAŇOVÁ

FOTO: ARCHIV VOLODYMYRA RAFEJENKA



Volodymyr Rafejenko



VOLODYMYR RAFEJENKO je ukrajinský spisovatel, prozaik a dramatik. Narodil se v Doněcku, studoval na Doněcké univerzitě a dlouhá léta psal rusky. Sám sebe chápal jako ukrajinského autora píšícího rusky a žádný rozpor v tom neviděl. Literární prostředí v Doněcku bylo podle něj provinční, ale živé – tvořené historiky, filology, novináři, herci, studenty a mladší generací pedagogů. Ruská okupace jeho rodného města v roce 2014 však zásadně proměnila nejen jeho život, ale i vztah ke slovu. V pětácti letech se začal učit ukrajinštinu a postupně na ni přešel zcela. Dnes publikuje výhradně v tomto jazyce. Jazyk se pro něj stal existenciálním prostorem, místem etické volby i jediným možným způsobem, jak žít a přežít.

NIKITA TITOV:

GRAFIKA
A ILUSTRACE
JAKO PROTIVÁLEČNÝ
ODPOR

FOTO: ARCHIV NIKITY TITOVA



↓
NIKITA TITOV, původem z Estonska, je výtvarník, grafik a ilustrátor působící na Ukrajině. Absolvoval Fakultu umění a grafiky Charkovské národní pedagogické univerzity. Žil a pracoval v Charkově a Kyjevě, od roku 2022 působí v Ivano-Frankivsku. Od roku 2014 se systematicky věnuje politickému plakátu v reakci na ruskou invazi na Ukrajinu. Jeho digitální ilustrace představují výraznou vizuální reflexi současné válečné reality a témat odporu, identity a společenské odolnosti. Nikita Titov je rovněž autorem grafického vizuálu letošního ročníku festivalu *Měsíc Ukrajiny*, který od roku 2023 pořádají Městská divadla pražská jako přehlídku současné ukrajinské kultury, divadla a umění. Festival se koná zpravidla na přelomu února a března, přivádí do Prahy jedinečné zahraniční autory, tematizuje protiválečné postoje a podporuje integraci ukrajinské komunity v České republice.

